

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky

**OBRAZ ŽURNALISTICKEJ PROFESIE
V TELEVÍZNEJ MINISÉRIÍ REPORTÉRKA**

Bakalárska diplomová práca

Nina FRANCELOVÁ

vedúca práce: Mgr. Monika BARTOŠOVÁ

Olomouc 2016

Chcela by som poďakovať svojej vedúcej práce Mgr. Monike Bartošovej za trpezlivosť, cenné rady a konštruktívnu kritiku pri písaní tejto práce.

Týmto prehlasujem, že táto práca bola vyhotovená v rozsahu 76 882 znakov.

Abstrakt

Bakalárska práca sa zameriava na zobrazenie žurnalistickej profesie vo filmoch. V teoretickej časti autorka popisuje prácu v redakcií, hierarchiu pracovných pozíc a náplň dňa novinára. Ďalej rozoberá filmy o žurnalistoch a typológiu hrdinov a podliakov žurnalistov vo filmoch. V praktickej časti sa autorka zameriava priamo na analýzu konkrétnej minisérie podľa zakotvenej teórie a výsledný popis zobrazenia postavy žurnalistu porovnáva s teóriou, ktorá popisuje novinárske sebapoňatie v Českej republike.

Abstract

This theses focuses on a picture of journalist's profession in the movies. In theoretical part the author describes work in a newsroom, hierarchy of positions and the tasks with which journalists deal every day, continuing with description of journalistic movies and typology of character of journalist heroes and journalist villains. In practical part the author focuses on analysis of concrete mini-series story based in grounded theory. Final description of journalist's picture in this series is compared with theory, which defines self-image of journalists in Czech Republic.

Kľúčové slová

zobrazenie novinára, televízna miniséria Reportérka, Česká televize, zakotvená teória, žurnalista vo filmoch

Key words

picture of a journalist, mini-series Reportérka, Česká televize, grounded theory, journalist in the movies

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Základné pojmy, novinárska činnosť, fungovanie redakcie.....	2
2.1 Novinár ako tvorca novinárskych celkov	4
2.2 Výber tém, financovanie médií	7
3. Žurnalisti vo filmoch.....	9
3.1 Žurnalisti ako námet pre film	9
3.2 Typy žurnalistov vo filmoch.....	11
3.3 Zobrazenie ženy – žurnalistky vo filme	15
4. Metodologické východiská	17
4.1 Tvorba konceptov (Otvorené kódovanie).....	19
4.2 Hľadanie teoretických vzťahov medzi konceptmi (Axiálne kódovanie).....	19
4.3 Voľba ústredného konceptu a formulácia teórie (Selektívne kódovanie)	20
5. O minisérií Reportérka	21
6. Analýza minisérie Reportérka	22
6.1 Postava žurnalistu	22
6.1.1 Hedvika Mátlová.....	22
6.1.2 Karel Vlach	23
6.1.3 Roman Weis.....	24
6.2 Poctivá novinárčina verus bulvár.....	26
6.3 Pracovný kolektív a vedenie vydavateľstva	29
6.4 Generačný rozdiel (konflikt)	30
6.5 Postoj verejnosti k médiám.....	31
6.6 Súkromný verus pracovný život žurnalistu	32
6.7 Vzdelanie novinára	33
6.8 Gendrové rozdiely	34
7. Záver.....	37
8. Zoznam bibliografických odkazov	38

1. Úvod

Filmy, seriály a celkovo masové médiá nám často prezentujú obraz niečoho, s čím my sami máme alebo nemáme vlastnú skúsenosť. Médiá sú teda určite jedným zo spôsobov, prostredníctvom ktorých nahliadame na realitu. Pomáhajú nám vytvoriť, meniť, či udržať svoje názory, hodnoty a postoje, majú za úlohu nás učiť, ale aj zabávať. To, čo nám prezentujú médiá často považujeme za pravdivú, skutočnú a jedinu možnú interpretáciu udalosti alebo pohľadu na skutočnosť.

Práve z tohto dôvodu vznikla aj nasledovná práca – zaujímalo nás, ako sú médiami prezentovaní ich tvorcovia, novinári. Asi nie je treba dodávať, že ten, kto si nikdy v živote nevyskúšal žurnalistické povolanie, môže predstavu o tom, čo to obnáša poznať jedine z masových médií. Aj tento postoj sa nevyhnutne stáva súčasťou statusu, ktorý má žurnalistické povolanie v spoločnosti, jeho prestíže a to má následne reálne dopady na žurnalistickú profesiu.

Cieľom tejto práce je komplexne popísať, ako je zobrazená postava žurnalistu v minisérií Reportérka. To znamená, že sa zameriava hlavne na profesnú náplň dňa žurnalistov, to, aké majú pracovné úlohy a ako si ich plnia. Ako funguje hierarchia medzi nadriadenými a podriadenými v redakcií, rozdeľovanie úloh a ich následné plnenie. Ďalej sme sa zamerali na pracovné prostredie, vzťahy medzi kolegami, na typy zberu informácií potrebných na vytváranie komunikátov.

Na analýzu postáv žurnalistov sme si vybrali televíznu minisériu Českej televízie Reportérka. Urobili sme tak z dôvodu, že miniséria je pomerne nová a tak dobre odráža aktuálnu činnosť novinára, nové technológie, či postup práce. Zároveň existujú iba tri diely minisérie, čo nám umožňuje urobiť kvalitnú analýzu, hoci aj v rozsahu bakalárskej práce.

Ako metodiku práce sme použili zakotvenú teóriu (grounded theory), ktorú radíme medzi kvalitatívne metódy. Pri analýze sme postupovali podľa základných a všeobecne známych bodov zakotvenej teórie: 1. tvorba konceptov, 2. hľadanie teoretických vzťahov medzi konceptmi, 3. voľba ústredného konceptu a formulácia teórie. Tento postup nám nakoniec umožnil podrobne formulovať a komplexne popísať Zobrazenie žurnalistickej profesie v minisérií Reportérka. Na záver porovnáme svoju výslednú teóriu so štúdiou sebapoňatia českých novinárov od Volka a Jiráka.

2. Základné pojmy, novinárska činnosť, fungovanie redakcie

S pojmom žurnalistika, žurnalista a žurnalistické celky sa stretávame každý deň a pojednávať o nich bude aj táto práca, preto máme za vhodné na začiatku definovať, čo týmito pojmami myslíme. Na to, aby sme dokázali ďalej popísať vybrané aspekty v minisérií Reportérka sa musíme oboznámiť s fungovaním redakcie, jej hierarchiou a úlohami jej členov.

McNair (2004, s. 11) definuje žurnalistiku ako akýkoľvek vytvorený text v písomnej, zvukovej alebo vizuálnej podobe, ktorý je publiku predkladaný ako pravdivé oznámenie alebo záznam istej, až doposiaľ neznámej (novej) skutočnosti existujúcej v súčasnom spoločenskom svete.

My vychádzame z Vojteka a Bartáka, ktorí vo svojej publikácii *Metodiky novinárskej práce* (1985, s.10 - 11) definovali žurnalistiku takto (síce je publikácia ešte z predrevolučných časov, máme za to, že niektoré jej definície a popisy sú stále použiteľné aj v dnešnom mediálnom svete):

Novinárstvom (žurnalistikou) rozumieme špecifickú duchovno-tvorivú činnosť, ktorej výsledky – tzv. novinárske prejavy a novinárske celky – informujú priestorovo rozptýlenú verejnosť o aktuálnom spoločenskom dianí, aby ju získali pre politiku istej triedy, resp. istej spoločenskej vrstvy, či skupiny. Predmetom novinárstva sú aktuálne spoločenské javy, funkciou je – informovať, a poslaním – agitovať, propagovať a organizovať, čiže integrovať.

Tieto novinárske informácie musí niekto vedieť získať, uchopiť, prezentovať v zrozumiteľných celkoch verejnosti, prípadne spájať, hodnotiť a interpretovať. Podľa Vojteka a Bartáka novinárske informácie stvára novínár do novinárskych prejavov. Z množstva novinárskych a nenovinárskych prejavov zostavuje redakcia novinárske celky, ktoré predstavujú zámer redakcie. Proces novinárskej komunikácie sa končí u recipienta či komunikanta, ktorý sa s obsahom novinárskeho celku v takej či onakej miere alebo stotožní, alebo nestotožní (Vojtek – Barták, 1985, s. 10).

Novinové celky by mali spĺňať isté podmienky. McNair (2004, s. 12 – 13) hovorí o týchto troch aspektoch:

1.) Pravda: V prvom rade žurnalistika vnáša nárok na pravdivosť a presnosť, tieto výrazy sú často spájané s objektivitou.

2.) Novosť: Žurnalistické vyjadrenie musí byť nové, ak nie v prinášajúcich skutočnostiach, tak aspoň v ich interpretáciách. Žurnalistika nás zoznamuje so skutočnosťami, ktoré sme až doteraz nepoznali.

3.) Autorstvo a ideológia: Žurnalistika, rovnako ako ktorékoľvek iné rozprávanie, je vo svojej podstate ideologickou záležitosťou – je to komunikačný nástroj, ktorým sa k publiku (úmyselne alebo neúmyselne) prenášajú nielen fakty, ale aj predpoklady, postoje a hodnoty tvorcov, ktoré sú odvodzované z ich svetového názoru a súčasne ho aj vyjadrujú.

Práve objektivita (spomenutá v bode č.1) býva v žurnalistickej praxi často diskutovaná. McNair (2004, s. 71) charakterizuje objektivnú žurnalistiku troma bodmi:

- objektivita oddelenia faktu od názoru
- vyvážený záznam a popis diskusie
- potvrdenie žurnalistických výrokov odvolávaním sa na príslušné authority.

Hlavné rysy objektivítvy trochu odlišne pomenováva aj McQuail (2009, s. 210):

- vylúčenie osobného pohľadu či zaujatia
- absencia stranenia
- rešpektovanie presnosti a ďalších kritérií pravdivosti – relevancie a úplnosti
- neprístupnosť skrytých motívov a služby tretej strane.

Aj keď chce novinár presvedčiť publikum o vierohodnosti a spoľahlivosti svojich prehlásení, jeho prehlásenia musia byť založené na skutočnostiach, ktoré musia byť na novinárovi preukázateľné nezávislé. Novinár je oprávnený interpretovať fakty, ale nesmie si ich vymýšľať. (McNair, 2004, s. 71)

2.1 Novinár ako tvorca novinárskych celkov

Novinári môžu pracovať buď na „voľnej nohe“ alebo ich zamestnáva konkrétna mediálna inštitúcia. Druhá možnosť sa javí v českých a slovenských podmienkach frekventovanejšia, aj keď žurnalistov na „voľnej nohe“ a externých spolupracovníkov redakcií pribúda stále viac. V tom prípade si dané vydavateľstvo, ktoré môže byť vlastníkom aj niekoľkých titulov (rozhlasových staníc, televízií, webových portálov alebo ľubovoľnej kombinácie predošlých) zostavuje redakcie pre konkrétne dané médium a novinári sú zamestnávaní v daných redakciách. Vojtek a Barták popisujú redakciu ako miesto, kde pracujú nielen redaktori ale aj neredaktori (to znamená nežurnalistické profesie, ako obchodník, účtovník apod.) a tí prví sa zaoberajú individuálnou aj kolektívnou novinárskou činnosťou (Vojtek – Barták, 1985, s. 18).

V redakciách ako v každej inej inštitúcii funguje istá hierarchia pozícií, ktorá je nevyhnutná pre správne fungovanie redakcie. Hodnotne sa redaktori delia na redakčných funkcionárov a radových redaktorov. Funkcionári predovšetkým riadia, organizujú a zabezpečujú prácu, radoví redaktori najmä píšú novinárske prejavy a redigujú pridelený rezort. Najvýznamnejším funkcionárom v redakciách je šéfredaktor, ktorý vo väčších redakciách má jedného alebo niekoľko zástupcov (Vojtek – Barták, 1985, s.18).

Prácu šéfredaktora vnímame ako napoly redaktorskú a napoly manažérsku. Jeho hlavnou náplňou práce je zorganizovať redaktorov (rozdeliť im prácu) tak, aby vznikli novinárske prejavy, ktoré budú neskôr použiteľné v novinárskom celku. Zároveň však zodpovedá za ich novinárske prejavy. Ako hovorí Vojtek – Barták (1985, s.20): *„Zodpovedá za to, že pravdivosť a pôvod každej informácie sa starostlivo overia.“* Môže sa však tiež podieľať na žurnalistickej činnosti, vyjadruje sa väčšinou k závažným spoločenským témam (napríklad vo forme editoriálu). Šéfredaktor vytvára obsah periodika, zodpovedá zaň a v redakciách má rozhodujúce slovo.

Ako už bolo vyššie uvedené, šéfredaktor má jedného alebo viacerých zástupcov, to záleží od veľkosti redakcie. Tí ho zastupujú v čase jeho neprítomnosti v miere, aká je vopred určená – úplne alebo len v istých výkonoch.

Konkrétnu tvorivú činnosť má na starosti novinár. V tomto prípade ňou rozumieme *„cielavedomú činnosť, zameranú na tvorbu novinárskeho celku, ktorý predstavuje istý súbor novinárskych a nenovinárskych prejavov, spojených redakčným zámerom.“* (Vojtek – Barták, 1985, s.47)

Keď práca novinára prebieha najmä v redakcií, nazývame ho redaktorom. „Redaktorom rozumieme novinára, ktorý nejakým spôsobom spoluvytvára novinársky celok, pričom spravidla zodpovedá za určitý úsek redakčnej práce. Skúsený redaktor si roky buduje sieť informátorov.“ (Vojtek – Barták, 1985, s.39 – 40) Kontakty sú pre prácu novinára jedným z najdôležitejších aspektov, pretože prostredníctvom nich novinár získava tipy na články a taktiež vyjadrenia, či už od inštitúcií alebo súkromných zdrojov. Redaktor sa podieľa na tvorbe článkov, na ktoré stačia vyjadrenia po telefóne alebo inak dostupné zdroje (napríklad spravodajské agentúry). „Na rozdiel od spravodaja, respektíve reportéra, ktorý ako novinár zaisťuje informácie v teréne, je redaktor zodpovedný za spracovanie informácií v redakcií, napríklad zo servisu zahraničných agentúr.“¹ (Osvaldová - Halada, 2002, s. 151)

Reportéri alebo spravodajcovia teda pracujú väčšinou v teréne. Pre mnohé médiá pracujú tzv. externí reportéri alebo spravodajcovia, ktorí nemajú trvalý pracovný pomer a do daného média prispievajú iba občas. Títo reportéri pracujú väčšinou na „voľnej nohe“ a môže sa jednať o rôznych cestovateľov alebo fotografov. Spravodajcovia bývajú väčšinou zahraniční, odkiaľ informujú domáce médiá o udalostiach z ich bydliska. Externe môžu spolupracovať aj odborníci na istú oblasť alebo známe osobnosti. V dnešnej dobe je to už viac – menej bezproblémové práve kvôli výraznému vývoju moderných IT technológií. Ako hovoria Burton s Jirákom (2001, s.107), už nie je problém pracovať na článku mimo redakcie a následne ho elektronickou poštou odoslať priamo editorovi (prípadne ho elektronicky umiestniť na stránku portálu). Stačí, aby vydanie zostavené v elektronickej podobe bolo odoslané (opäť elektronicky) do tlačiarne, ktorá môže byť vzdialená aj stovky kilometrov od redakcie. Nové technológie tak nielenže zmenili zaužívané postupy, podľa ktorých sú novinárske celky vytvárané a následne distribuované k príjemcom, ale pracovné postupy celkovo závisia na tom, čo nové technológie umožňujú a dovoľujú. V dnešnej dobe sa však možnosti práce posunuli ešte ďalej, IT technológie sa viac rozšírili a sú samozrejmosťou v redakcií každého média (v porovnaní s publikáciou Burtona a Jiráka, ktorá vyšla pred pätnástimi rokmi).

Je vhodné dodať, že redakcie striktne neoddeľujú funkciu redaktora a reportéra a hlavne v menších redakciách sa jedná len o osobu novinára, ktorý môže ako spracovávať články a výstupy iných médií, tak aj vytvárať vlastné články.

Redaktori alebo reportéri pracujú individuálne alebo skupinovo. „Individuálna činnosť tvorí iba časť náplne novinárstva. Žurnalistika je totiž nemysliteľná bez kolektívnej práce,

¹ doslovný preklad z češtiny

ktorej výsledkom je tzv. novinársky celok, teda konkrétny výtlačok novín či časopisu.“ (Vojtek – Barták, 1985, s. 78)

Ďalším neodmysliteľným členom redakcie je editor. „V oblasti médií (...) je pojem editor chápaný ako koncepčný pracovník, ktorý upravuje do konečnej podoby príspevky a formuje vysielanie do jednotnej a konečnej podoby podľa zámerov a požiadaviek programového zamerania svojho média.“² (Osvaldová, Halada, 2002, s. 54) Editor je v hierarchickom rebríčku vyššie ako redaktor (reportér), v menších redakciách však môže zastávať pozíciu editora jeden z redaktorov (reportérov), takže sa súčasne venuje tvorbe novinárskych celkov aj ich editovaniu. V menších redakciách plní editor aj úlohu jazykového korektora, vo väčších redakciách je na to vyčlenená samostatná pozícia. „Mnoho redakcií je malých čo do počtu novinárov, takže tam k výraznejšej delbe práce nemôže dôjsť, tam namiesto špecialistov sú potrební univerzalisti (generalisti).“ (Charvát, 1991, s. 45) Náplňou práce novinára býva tak aj riadenie, autorské písanie a redigovanie súčasne.

Osvaldová a Halada (2002, s. 152) vysvetľujú pojem redigovanie ako „úpravu novinových (...) celkov po stránke vecnej a obsahovej, jazykovej a štylistickej, ale aj technickej, a to strán i celého listu alebo knihy, výber a zaradenie textov rubrik, článkov, jednotlivých diel apod., voľbu ich grafickej úpravy, prípadne makety.“³

Vojtek – Barták (1985, s. 79 – 80) charakterizujú redigovanie v podstate podobne, konkrétne ako cieľavedomý tvorivý proces, ktorý vrcholí vznikom novinárskeho celku v redakčnej etape jeho tvorby, teda v podobe makety a vybraných novinárskych aj nenovinárskych prejavov. Autori proces redigovania členia na niekoľko fáz:

1. vyhľadávanie a výber aktuálnych javov spoločenskej reality
2. výber novinárskych a nenovinárskych prejavov
3. apretácia⁴ zvolených prejavov
4. tvorba obsahovo – formálne vyváženej makety novinárskeho celku
5. zisťovanie čitateľských ohlasov na vyjdené číslo.

Na postupe sa tak zhodujú s Charvátom (1991b s. 3, 4), ktorý delí vo svojej publikácii redigovanie na týchto päť fáz:

„1. Získavanie aktuálnych informácií, ich selekcia, formovanie novinárskych informácií

² doslovný preklad z češtiny

³ doslovný preklad z češtiny

⁴ jazyková a štylistická úprava rukopisu pred sadzbou

2. Tvorba novinárskych prejavov spojená so selekciou podkladových informácií, selekcia tvorivých autorských postupov
3. Tvorba novinárskeho celku na základe selekcie novinárskych prejavov, selekcia metodických postupov pri úprave a zostavovaní novinárskeho celku
4. Selekcia spôsobu realizácie (produkcie) a technické formovanie novinárskeho celku
5. Získavanie ohlasov recipientov k danému novinárskemu celku a k jeho komunikátorom a selekcia ohlasov pre potreby publikovania.“

Aby bolo riadenie celej redakcie čo najjednoduchšie, najefektívnejšie a komunikácia medzi rôznymi oddeleniami redakcie čo najrýchlejšia a bezproblémová, zvoláva vedenie redakčné porady. Podľa Vojteka – Bartáka (1985, s. 89) sú redakčné porady pracovné stretnutia zodpovedných redaktorov (niekedy aj neredaktorov), ktoré rozhodujú o širokom okruhu redakčných, najmä výrobných problémov. Základným typom je výrobná porada, v denníku – denná, v týždenníku – týždenná. Najprv sa hodnotí vydané číslo. Ťažisko porady je však práve v otázkach spojených s tvorbou budúceho novinárskeho celku.

Fungovanie redakcie alebo viacerých redakcií zastrešuje vydavateľstvo. Charakterizujeme ho ako inštitúciu, skupinu ľudí, či dokonca jednotlivca, ktorí sú oprávnení vydávať periodickú tlač. Vydavateľ je prvým činiteľom, ktorý určuje profil periodika. (Vojtek – Barták, 1985, s. 53 - 54) Môžeme teda povedať, že ten, kto je nadriadený šéfredaktorovi je vydavateľ.

2.2 Výber tém, financovanie médií

S tvorbou novinárskych celkov súvisí aj vyberanie tém (agenda setting). Média správy triedia a vyberajú si tie, ktoré sú podľa nich z istého hľadiska najzaujímavejšie (hľadísk môže byť hneď niekoľko, závisí od typu média) a tým vyberajú témy, ktoré sa dostanú k príjemcom a tak vzbudia dojem, že tie vybrané témy sú v tom danom časovom období najdôležitejšie. (Burton, Jiráček, 2001, s. 240) Podľa McNaira (2004, s. 54) žurnalistika prepozičňuje udalostiam spoločenský význam, a preto sa stávajú skutočnosťou pre celú spoločnosť. Naše znepokojenie nad svetom nesúvisí ani tak s tým, čo sa deje, ako s tým, čo nám hovoria novinári. S pojmom agenda setting úzko súvisí aj gatekeeping, čo môžeme preložiť aj ako „stráženie brány.“

„Kontrola výstupov (gatekeeping) je mnohokrát viacstupňová, nezávisí na jednej osobe a môže mať veľmi formálny charakter (napríklad v podobe podpisového poriadku, ktorý určuje, kto všetko musí potvrdiť príslušný materiál, než je možné ho distribuovať k príjemcom.“⁵ (Burton, Jiráček, 2001, s. 130)

Teória nastoľovania tém prepožičiava žurnalistike dôležitú funkciu strážneho psa (watchdog) v službách verejnosti: novinári varujú pred vzniknutým nebezpečenstvom, uľahčujú diskusiu o možných odozvách a predkladajú politikom názory verejnosti. (McNair, 2004, s. 56)

Kritici tvrdia, že s exponenciálne rastúcim množstvom rozhlasovej a televíznej žurnalistiky, ktorú majú diváci a poslucháči k dispozícii, sa témy spravodajstva prispôbili lacnému bulvárnemu trhu. (McNair, 2004, s. 123)

Výslednú podobu novinárskeho celku bezpochyby určuje aj rozpočet a financovanie. „Rámcové podmienky redakčnej práce sa menia veľmi rýchlym tempom. Je to spôsobené novými témami, zmenou konkurenčnej situácie na trhu aj technickými inováciami. Sklon redakcie k ‚zoštíhľovaniu‘ vlastného rozpočtu sa dá silne zvýšiť pomocou stimulačného systému. Ak šéfredaktor vie, že mu našetrené peniaze nikto nevezme, bude sa chovať inak, ako keď je mu rozpočet o ušetrenú sumu skrátený. Ale väčšinou sa veci dejú opačne: zhora príde príkaz k úsporám, ktorý musí redakcia splniť.“⁶ (Ruß-Mohl, Bakičová, 2005, s. 208)

S rozpočtom úzko súvisí aj inzercia a inzerenti. „Inzercia je nevyhnutným zdrojom príjmov a média verejnoprávne aj súkromné by sa bez nej nezaobišli.“⁷ (Osvaldová, Halada, 2002, s. 83) Cieľom súkromných médií (ktoré vlastne vystupujú ako podnikatelia) je teda dosiahnuť čo najvyššiu čítanosť (počúvanosť, sledovanosť), aby mohli zaujať stanoviť čo najvyššiu cenu za reklamu a zaujať čo najväčší počet inzerentov.

⁵ doslovný preklad z češtiny

⁶ doslovný preklad z češtiny

⁷ doslovný preklad z češtiny

3. Žurnalisti vo filmoch

3.1 Žurnalisti ako námet pre film

Zobrazovanie postavy žurnalistu v kinematografii nie je ničím nezvyčajným a môžeme tvrdiť, že sa žurnalista ako postava vo filmoch vyskytuje od počiatkov kinematografie. Film a žurnalistika však spolu súvisia aj inak, ako len zobrazovaním žurnalistu vo filmoch. Ako hovorí James Monaco (2004, s. 227):

„Film má svoje korene v žurnalistike – ide o prostriedok záznamu. Vstúpil do neskoršieho obdobia konsolidácie, charakterizovaného silnejším záujmom o elitu, o estetické hodnoty nad ľudovou zábavou, akonáhle bol konfrontovaný s novým médiom (televíziou).“

Film je však podľa Monaca rovnako ako všetky formy masovej zábavy silne mýtotočrný, aj ak je zábavou. (Monaco, 2004, s. 283) To znamená, že často posudzujeme realitu podľa filmu, aj keď sme si vedomí toho, že ide (väčšinou) o fikciu. Takže aj naša predstava o žurnalistickom povolání môže mať korene v tom, ako ju poznáme z filmu, televízie, seriálu, atď., a to najmä vtedy, keď nemáme možnosť konfrontovať fiktívny obraz s realitou. Tak ako hovorí McNair (2010, s. 15): *„Kinematografia produkovaná danou spoločnosťou v danom čase je jedným zdrojom dát toho, ako spoločnosť vníma samu seba – v tomto prípade, jej žurnalistov a taktiež verejnosti, ktorá „konzumuje“ žurnalistiku natoľko, že chute a dopyt publika určujú rozsah, v ktorom sú filmy produkované.“*⁸

Produkcija filmov a kinematografia sa úzko spája s televíznou produkciou. Podľa Jamesa Monaca (2004, s. 434) by v Európe film neexistoval bez podpory televíznych spoločností. Najväčší filmový úspech neprinesie filmárom alebo hercom senzáčný umelecký počin, ale dlhý televízny seriál. Dokonca aj v oblasti celovečerných filmov pochádza obvykle viac ako polka príjmu z televíznej a video distribúcie, nie z distribúcie v kinách. Táto distribúcia súvisí najmä s komerčnou povahou médií a tak sa stávajú komerčne záväzné väzby medzi románom, filmom a televíziou užšie ako kedykoľvek predtým. (Monaco, 2004, s. 227)

Podľa Ehrlicha (2004, s. 1) *„filmy zobrazujú žurnalistov ako poctivých občanov a hrdinov, ale aj otrhaných outsiderov a podliakov. Filmy pravidelne naznačujú, že žurnalista dokáže odhaliť klamstvá a pokrytectvo, zastat' sa slabších, odkryť pravdu a slúžiť demokrácii – alebo to, že tieto veci už nemôžeme pokladať za pravdivé, pretože žurnalista a tlač stratili*

⁸ preklad autorky, pôvodné znenie: The cinema produced by a given society at a given time is one source of data on how that society views itself - in this case, its journalists, and also the publics who consume journalism, in so far as the tastes and demands of audiences determine to some extent which films are made.

svoje smerovanie (zásady, hodnoty), ktoré bolo kedysi aktuálne a jedného dňa možno bude znova.“⁹

Podľa McNaira (2010, s. 18) „mainstreamové filmy môže byť a sú miestom značnej kritiky nielen pracujúcich ako sily kapitalizmu, ale taktiež médií a taktiež v niektorých prípadoch vzťahu medzi médiami a mocou. Filmy sú výsledkom kolektívnej produkcie (pracujú na nich umelci, technici, producenti), ale my ich vnímame ako jediný text zahrňajúci víziu, alebo hľadisko pohľadu, ako sa veci majú.“¹⁰ (McNair, 2010, s. 14) Taktiež dodáva, že filmy reprezentujú žurnalistov ako hrdinov aj podliakov a je to primerané, pretože žurnalisti sú aj hrdinovia aj podliaci.¹¹ (McNair, 2010, s. 18)

Žurnalistika je pre filmové námety veľmi vhodná, nakoľko v profesionálnej praxi generuje incidenty a rozprávania, ktoré tvoria dobrý film. Filmy rozpovedajú príbehy a preto si vyžadujú scenáre, v ktorých môžu byť dobré príbehy dôveryhodne a efektívne vyrozprávané. Tejto požiadavke žurnalistika ako námet vyhovuje.¹² (McNair, 2010, s. 25)

Taktiež aj žurnalista ako postava je pre film zaujímavá. V predchádzajúcej kapitole sme spomínali, že žurnalista musí pracovať ako individuálne, tak aj tímovo. Filmárov však v tomto prípade bude zaujímať viac tá individuálna činnosť. Ako hovorí Dwight Swain (2012, s. 3– 4) vo svojej knihe *Creating characters*, pri tvorbe postáv sa snažíme z každého muža a ženy vytvoriť oddelenú a výraznú osobnosť. Postavy sa musia správať individualisticky, ak majú byť úspešné. V tomto smere vynikajú najmä žurnalisti, ktorí pracujú na svojich vlastných prípadoch a tak môžu byť zaujímavým námetom pre kinematografiu.

„Filmové reprezentácie určitého sociálneho typu nevyhnutne čerpajú z prevládajúcich modelov toho typu, ktoré konkrétna spoločnosť prechováva, a v procese prispieva ku konsolidácii a posilneniu ich výskytu. V prípade žurnalistiky niektoré z týchto typov sú jasne založené na normatívnych modeloch funkcie žurnalistu – strážny pes, svedok, žurnalista

⁹ preklad autorky, pôvodné znenie: The movies have portrayed journalists both as upstanding citizens and heroes and as scruffy outsiders and villains. The films regularly suggested that the journalist can see through lies and hypocrisy, stick up for the little guy, uncover the truth, and serve the democracy – or that if those things are no longer true because the journalist and the press have lost their way, they were true once upon a time and someday could be true again.

¹⁰ preklad autorky, pôvodné znenie: Mainstream movies can be and are the site of substantive critique, not just of the workings of power in capitalism, but of the media and, in some cases, the relationship between media and power. Movies are collective productions, of course, the work of many artists, technicians and producers, all of whom may be presumed to play a larger or smaller part in mediating the final product, but we experience them as single texts comprising a vision, or viewpoint about how things are.

¹¹ preklad autorky, pôvodné znenie: The movies represent journalists as heroes and villains, and this is appropriate, because journalists are both.

¹² preklad autorky, pôvodné znenie: Journalism is highly functional for cinema in that its nature as a professional practice generates the incidents and narratives which make a good movie. Movies tell stories, and therefore require scenarios in which good stories can be credibly and efficiently told. In this the journalist consistently delivers.

*objasňujúci prípady; ostatné sú dysfunkčné a toxické. Filmár je bleskozvod pre súťažiacie zobrazenia hrdinstva a podliactva, oprávnený na ich dramatizáciu a tak dodáva materiál pre verejnú debatu o výkone žurnalistov.*¹³ (McNair, 2010, s. 15)

Dej filmov sa väčšinou točí okolo úskalí, ktorým reportér musí čeliť v snahe „uloviť“ príbeh a taktiež okolo výsledkov tohto lovu. Tak ako v ostatných filmových žánroch, konflikty a napätie, ktoré sa vyvíjajú medzi postavami reprezentujú širšie (v spoločenskom ponímaní, pozn. autorky) konflikty a napätie.¹⁴ (Ehrlich, 2004, s. 10)

3.2 Typy žurnalistov vo filmoch

Podľa Roberta Raya existujú dva typy postáv žurnalistu: ten, čo sa pohybuje mimo zákona a oficiálny, ktorý neporušuje pri svojej práci žiadne pravidlá. Žurnalistický hrdina mimo zákona je zvyčajne reprezentovaný dobrodruhom, prieskumníkom, pištoľníkom, pútnikom a samotárom. Oficiálneho hrdinu väčšinou reprezentuje učiteľ, právnik, politik, alebo otec rodiny.¹⁵ (Ray, A Certain Tendency of the American Cinema, pp. 58-63 in Ehrlich, 2004, s. 8)

Popri žurnalistovi hrdinovi, ktorý pracuje mimo zákona a oficiálnemu žurnalistovi hrdinovi sa vo filmoch o žurnalistoch vyskytujú aj žurnalisti podliaci (záporné postavy) a rovnako môžu pracovať mimo zákona alebo oficiálne. Ako outsider, ktorý sa stavia proti konvenčnej morálke, predstavuje záporný žurnalista pracujúci mimo zákona hrozbu. Zarába iba pre seba, využíva nevinných, len aby sa dostal k zaujímavému príbehu skôr ako iní alebo aby zarobil peniaze, vysmieva sa posvätným väzbám manželstva a rodiny. „Oficiálny podliak“ reprezentuje nesmrteľnosť a útlak. Pracuje pre Média s veľkým M, technologicky

¹³preklad autorky, pôvodné znenie: Cinematic representations of a particular social type inevitably draw upon the prevailing models of that type which a particular society harbours, and in the process contribute to consolidating and reinforcing their prevalence. In the case of journalism some of these types are clearly based on normative models of the journalist's role – watchdog, witness, sense-maker; others are dysfunctional and toxic. (...) The film-maker is a lightning rod for these competing images of heroism and villainy, licensed to dramatise them, and thus to furnish the material for public debate around the performance of the journalists.

¹⁴ preklad autorky, pôvodné znenie: The plots of the movies typically revolve around the obstacles the reporter faces in chasing the story and the consequences of the chase. As in other genre movies, the conflicts and tensions that develop between the characters represent broader conflicts and tensions.

¹⁵preklad autorky, pôvodné znenie: According to Robert Ray, there are two types of character: the outlaw and the official one. The outlaw hero as commonly represented by „the adventurer, explorer, gunfighter, wanderer and loner.“ The official hero, as typically represented by „a teacher, lawyer, politician, farmer, or family man,“ reflects „the American belief in collective action, and the objective legal process that supercedes private notions of right and wrong.

útočnú silu v lige s ostatnými mocnými silami protikladnými s individuálnou autonómiou a slobodou.¹⁶ (Ehrlich, 2004, s. 9)

Podľa Briana McNaira (2010, s. 9) môže byť žurnalista vnímaný dvoma rôznymi spôsobmi. Na jednej strane je nenávidenou postavou, ktorá nesie zodpovednosť za zníženie verejnej diskusie a zovšeobecnenie spoločnosti. V tomto kontexte je väčšinou žurnalista popisovaný ako plaz, úbohý obchodník baviaci sa na cudzích nešťastiach, dodávateľ kultúrneho odpadu.

Na druhej strane môže byť žurnalista celebritou, idealizovanou pre svoj status a prítlačlivou rovnako ako rocková či filmová hviezda. Takýto status mohol nadobudnúť tak, že zastupoval niečo dôležité alebo jeho reportáže, analýzy a úsudky sú považované za obzvlášť ostré a odhaľujúce nejakú skutočnosť.¹⁷ (McNair, 2010, s. 12)

Brian McNair rozlišuje tieto kategórie žurnalistov hrdinov a podliakov (McNair, 2010):

Žurnalisti hrdinovia:

1.) zástupca ľudu – žurnalisti sú zobrazovaní ako hrdinovia najmä v súvislosti s demokratickým režimom. V tomto ohľade je žurnalista politická postava, vyzvaná stať sa „šampiónom“ ľudu, ich advokátom a zástupcom. S týmto postavením úzko súvisí aj predstava žurnalistu ako „strážneho psa“, ochrancu demokratického režimu. Tento typ žurnalistu je zobrazený vo filmoch *Všetci prezidentovi muži (All the President's Men)*, *Insider: Muž, ktorý vedel priveľa (The Insider)*, *Dobrá noc a veľa šťastia (Good Night and Good Luck)*.¹⁸ (tamtiež, 57)

2.) svedok – úloha svedka je v prvom rade čisto praktická, ale v druhom rade sa informácia môže stať zbraňou jej nositeľa – svedka. Tým sa taktiež stáva hráčom v hre mocných, ktorá

¹⁶ preklad autorky, pôvodné znenie: Along with the outlaw and official heroes in journalism movies are outlaw and official villains. As an outsider opposed to conventional morality, the outlaw villain poses a threat. He is in it only for himself, exploiting innocent others just to get a scoop or make a buck. He mocks the sacred bonds of marriage and family. The official villain represents official immortality and subjugation. He works for „The Media,“ a technologically invasive force in league with other powerful forces opposed to individual autonomy and liberty.

¹⁷ preklad autorky, pôvodné znenie: The journalist is a hate figure, on the one hand, held responsible by many for the debasement of public discourse and the coarsening of society in general. The journalist is commonly referred to in these contexts as a hack, a reptile, a sleaze merchant revelling in other's miseries, a purveyor of cultural trash. Journalists can be celebrities, idolised for their perceived status and glamour almost as much as rock and movie stars, because they are perceived to stand for something important, or because their reportage, analyses, insights and judgements are recognised as particularly sharp and revealing.

¹⁸ preklad autorky, pôvodné znenie: The journalist in liberal democratic societies has been expected to occupy the social and cultural space between governing elite and governed non-elite; to act as a buffer, or bridge, between those who wield power and those on whose behalf, in a democratic polity, it is supposed to be wielded. In this respect the journalist is a deeply political figure, called upon to be the champion of the people, their advocate and representative. In this representative capacity the journalist is also the watchdog, standing guard over the democratic constitution.

podopiera rôzne udalosti. Svedok, rovnako ako strážny pes môže mať k dispozícii informácie, ktoré môžu ostatných ohrozovať. Tento typ žurnalistu je zobrazený vo filme *Sila srdca (A Mighty Heart)*.¹⁹ (tamtiež, 75)

3.) umelec – Žurnalistika a umenie boli vždy prepojené, na prelome dvadsiateho a dvadsiateho prvého storočia bola subjektívna a kreatívna stránka žurnalistiky vnímaná s väčším pochopením a oprávnením než kedykoľvek predtým. Vo svete, kde hranice objektivity a súvisiacich konceptov, ako napríklad žurnalistická objektivita, sú široko uznávané oboma stranami – profesionálmi aj kritizujúcou komunitou, myšlienka žurnalistiky ako umenia už nie je kontroverzná. Je nutné ešte dodať, že niektorí žurnalisti si zvolili túto profesionálnu dráhu práve kvôli neúspešnej kariére spisovateľa (alebo iba ambíciám na túto kariéru) a preto môžu mať umelecké sklony. Tento typ žurnalistu je zobrazený vo filmoch *Capote* a *Pochybná sláva (Infamous)*.²⁰ (tamtiež, 115)

Žurnalisti podliaci:

1.) Tuláci, hady a poľutovaniahodní hriešnici

Keď žurnalisti zlyhajú pri výkone svojej funkcie alebo sa nestarajú, dokonca zanedbávajú svoje normatívne funkcie (ako strážni psi a svedkovia) a namiesto toho manipulujú s pravdou, vytvárajú vlastné fakty a zneužívajú kontrolu moci, ktorá im bola udelená. Filmy o žurnalistoch ako podliakoch majú tendenciu kritizovať mediálne inštitúcie a tých, ktorí v nich pracujú, konkrétne populárne „tabloidné“²¹ média.²² (tamtiež, 137)

Sympatický tulák – v tejto kategórii sa podliactvo vyskytuje v takom množstve a spôsobe, ktoré dokážeme akceptovať a dokonca ho považovať za atraktívne. Šarmantný chlap (tento druh podliaka väčšinou predstavuje muž), ktorému sa (so všetkou snahou sveta) nedá

¹⁹ preklad autorky, pôvodné znenie: The role of witness is in the first place purely functional, then, but because information is a weapon the bearer of new information – the witness- becomes also player in the power games which underpin events. The witness, like the watchdog, may be in possession of information which can threaten others.

²⁰ preklad autorky, pôvodné znenie: Although journalism and art have always been linked, albeit uneasily, the late twentieth and early twenty-first centuries have seen the subjective and creative dimensions of journalism given much greater recognition and legitimacy than ever before. In a world where the limits of objectivity and related concepts such as journalistic detachment are widely acknowledged both by professionals and the critical community, the idea of journalism-as-art is no longer controversial.

²¹ formát novín, najčastejšie A4 (210x297mm), v anglicky hovoriacich krajinách je tabloid synonymom pre bulvár

²² preklad autorky, pôvodné znenie: When journalists fail to perform their duties adequately, or if they disregard or neglect their normative functions as watchdogs and witnesses to become, instead, manipulators of the truth, fabricators of the facts, abusers of monitoring power which has been bestowed upon them. Films about journalists as villains tend to critique the media institutions themselves, and those who worked in them, and in particular the popular, „tabloid“ media.

dôverovať, „zlý chlapec,“ ktorého ženy milujú, ale nikdy by sa zaňho nevydali. Je často stvárňovaný „idolom“ danej doby (Cary Grant, Richard Gere, George Clooney). Takýto typ žurnalistu je zobrazený vo filme *Jeho dievča Piatok (His girl Friday)*.²³ (tamtiež, 139)

Had – táto postava má len niekoľko (ak vôbec nejaké) kladných vlastností. Stelesňuje to najhoršie, čím sa žurnalistika môže stať v trhovo riadenej mediálnej sfére, bez ospravedlnenia alebo zaváhania. Táto postava je úplne odporná a nedá sa pre ňu nájsť ani kúsok sympatie.²⁴ (tamtiež, 139)

Poľutovaniahodní hriešnici – táto kategória patrí neúspešným žurnalistom (čo sa kvality ich písania týka), ktorí vedia, že porušujú normatívne princípy liberálnej žurnalistiky a cítia sa preto vinní. Takéto zobrazenie má sklon zahrňovať zápas medzi hrdinstvom a podliactvom (zjednodušene povedané, medzi dobrom a zlom).²⁵ (tamtiež, 139)

2.) Výrobca výmyslov, podvodník

Vymyslieť si príbehy, ktoré nie sú pravdivé, klamať a potom použiť privilegovaný kultúrny status žurnalistiky, aby verejnosť týmto ľžiam uverila, je najväčší hriech, akého sa môže žurnalista dopustiť. Vo všeobecnosti je chápané, že sa žurnalisti aj editori môžu z času na čas dopustiť chyby alebo že sa môžu vyskytnúť nepresnosti v jednej reportáži z množstva ďalších, ale nepredpokladá sa, že by obsahovali úmyselný výmysel zo strany autora. Takýto typ žurnalistu je zobrazený vo filme *Ako nezískať Pulitzeru (Shattered Glass)*.²⁶ (tamtiež, 159 – 160)

3.) Tvorcovia kráľov

Politická žurnalistika dokáže ovplyvniť výsledky volieb, vytvoriť alebo zničiť kariéru, povýšiť alebo znížiť jedinca v očiach spoločnosti. Má vplyv na verejnú sféru, na verejnú

²³ preklad autorky, pôvodné znenie: In this category the villainy is of the kind we can live with, may indeed be attracted to; the charming fellow (and such villains are usually men) who is, with the best will in the world, not to be trusted; the cad, or ‚bad boy‘ whom women love, but would never dream of marrying.

²⁴ preklad autorky, pôvodné znenie: This is a figure with few, if any redeeming qualities, who embodies without apology or hesitation the very worst of what journalism can be in a market-driven media culture. He or she is wholly loathsome.

²⁵ preklad autorky, pôvodné znenie: This is the category of celluloid hack who knows that he or she is violating the normative principles of liberal journalism, for whatever reason and feels guilty about it. Such a representation will tend to involve a struggle between heroism and villainy, or between good and evil.

²⁶ preklad autorky, pôvodné znenie: Journalism’s greatest ethical sin is to invent stories which are not true; to lie, and then to use the privileged cultural status of journalism to have those lies believed. It is generally understood that mistakes will be made by journalists and editors from time to time, and that there may be inaccuracies in reportage of a story arising from any number of causes, but these are not assumed to include deliberate fabrication on the part of the author.

mienku a preto aj na tie inštitúcie a jedincov, ktoré potrebujú vziať do úvahy verejnú mienku pri rozhodovaní a tvorbe politiky. To následne dáva priestor na vznik podobnej profesie: public relations – vzťahy s verejnosťou. Média teda môžu byť vnímané ako tvorcovia kráľov, môžu vytvoriť moc iných, ich reputáciu, sociálny status a majetok. Takýto typ žurnalistu je zobrazený vo filme *Sladká vôňa úspechu (Sweet Smell of Success)*.²⁷ (tamtiež, 174)

3.3 Zobrazenie ženy – žurnalistky vo filme

Brian McNair (2010, s. 95 – 106) opisuje žurnalistky v samostatnej kategórii. Ženské predstaviteľky tohto povolania síce môžu vo filmoch vystupovať aj ako hrdinky, tak podliačky, ale máme za to, že by sme mali charakterizovať túto skupinu detailnejšie.

Zaužívané rozprávanie o ženách v liberálnej žurnalistike vyzerá takto: podľa histórie, ženy boli podriadené v umení a kultúre a v žurnalistike obzvlášť. Od začiatku to bola profesia, kde dominovali muži.

V žurnalistickej profesii sa často stávali ženy obeťami sexuálnej diskriminácie. Žurnalistky boli vo všeobecnosti zobrazované v kinematografií reprezentované štýlom, ktorý odrážal a posilňoval ideologické predpoklady zásadné pre diskrimináciu. Tieto predpoklady sa hlavne týkali primeranej oblasti kompetencie alebo zhromažďovaniu správ. Filmy taktiež ukazujú kvality, aké musí žena mať, aby uspela v ohromnom mužskom svete žurnalistiky. Musí byť odvážnejšia ako muž, húževnatejšia a bezohľadnejšia.

Ženy bývajú málokedy zobrazované ako editorky alebo šéfredaktorky, odráža to ich podriadenú pozíciu v rámci profesionálnej štruktúry. Ženy sú zobrazované vo filmoch o žurnalistike väčšinou ako sekretárky alebo v podobnej pozícií, podporujúc svojich mužských kolegov v redakcií.

Ženy znázornené vo filmoch ako žurnalistky bývajú často zobrazené spôsobmi zhodnými s tendenciami nachádzajúcimi sa aj v iných kultúrnych oblastiach: vysoko sexualizované, krásne telá, prednostne s blond vlasmi, pracujúcich na „storkách“ (human interest stories) alebo na nepodstatných správach. Často sú znázornené ako krásne, ale veľmi ambiciózne, toxické femme fatales, ktoré obetovali svoju ženskosť kvôli kariérenmu postupu.

²⁷ preklad autorky, pôvodné znenie: Political journalism may win or lose election, make or break careers, elevate or lower individuals in the public imagination. They have influence on and through the public sphere, on public opinion, and thence on those institutions and individuals who feel as if they need to take into account the state of public opinion in decision and policy-making. This in turn gives rise to the parallel profession of public relations. To the extent that they are perceived to have influence news media (...) can be viewed as king-makers. They have the power to build up the power of others, as vested in reputation, social status and wealth. They also have the power to attack those assets, and erode the power founded on them.

V posledných dekádach sú zaznamenateľné značné pokrokové zmeny v štruktúrnej pozícií žien v rámci spoločnosti aj v rámci žurnalistickej profesie. Tieto zmeny sa odrazili v kinematografií, kde boli zobrazované viac ako kedykoľvek predtým ženy, vykonávajúce tradičné mužské žurnalistické úlohy – vojnový korešpondent, investigatívny žurnalista, atď. Feminizmus ale tiež znamenal prehodnotenie a preformulovanie ženskosti a to, čo zvyklo byť prezieravo označované ako žurnalistika „ženských záležitostí“ – to je pokryté v časopisoch a novinách ako domáce záležitosti, móda a ľudské príbehy.

Žurnalistky sú zobrazené napríklad vo filmoch *Cez noc tridsiatničkou (13 Going on 30)*, *Diabol nosí Pradu (The Devils wears Prada)*, *Ako prísť o muža za desať dní (How to loose Man in 10 days)*.²⁸ (McNair, 2010, s.95 – 106)

²⁸ preklad autorky, pôvodné znenie: The conventional narrative about women in liberal journalism goes something like this: historically, women have been subordinated in art and culture, and in journalism especially, which has been a male-dominated profession from the beginning. Women have been the victims of sexual discrimination in the journalistic profession. Female journalists (...) have generally been represented in cinema in ways which reflect and reinforce the ideological assumptions underlying that discrimination. These assumptions mainly concern the appropriate field of competence, or news-gathering remit. Second, films have reflected assumptions about the qualities a woman needs to have if she is to be successful in the overwhelmingly masculine world of journalism. She must be more manly than the men, tougher and more ruthless. They have rarely been represented as editors or news room managers, reflecting their subordinate positions within professional structures. Where women have been visible in films about journalism, it has usually been as secretaries and other types of minion, supporting their male colleagues in the news room. Where women have been represented as journalists in the movies they have often been portrayed in ways consistent with tendencies found in other cultural spheres: as highly sexualised, beautiful bodies, preferably with blonde hair, covering human interest stories and „fluff“. Women are often represented as beautiful but hyper-ambitious, toxic femme fatales who have sacrificed their femininity for professional advancement. Recent decades have seen significant progressive changes in the structural position of women within society, and within the journalistic profession. These have been reflected in cinema where there have been more portrayals than ever before of women performing traditionally masculine journalistic roles – war correspondent, investigative journalist, and so on. But feminism has also meant a re-evaluation and re-assertion of femininity, and what used to be dismissively referred to as the journalism of ‚women’s issues‘ – that is, coverage in magazines and newspapers of domestic matters, fashion and human interest.

4. Metodologické východiská

Na účely našej práce (popísanie postavy žurnalistu v minisérií Reportérka) sme sa rozhodli pre kvalitatívny výskum, nakoľko skúma javy do hĺbky a snaží sa im porozumieť, na rozdiel od kvantitatívneho výskumu, ktorý sa zameriava hlavne na merateľné a počítateľné veličiny.

Konkrétne je metodikou tejto práce zakotvená teória (Grounded theory), ktorú taktiež radíme medzi kvalitatívne metódy. Vybrali sme ju z nasledujúceho dôvodu – potrebujeme na základe analýzy jednotlivých situácií vyobrazených v minisérií Reportérka popísať celkový obraz žurnalistického povolania. Táto teória nám to umožňuje, pretože postupuje od tých najmenších kódov, ktoré sa spájajú do väčších celkov, až nám nakoniec dovoľia formulovať výsledok – t.j. zobrazenie žurnalistickej profesie v minisérií Reportérka.

Ako zakotvenú teóriu charakterizuje Kathy Charmaz (2006, s. 2), jej metódy pozostávajú zo systematických, ale flexibilných hlavných línií na zbieranie a analyzovanie kvalitatívnych dát, z ktorých konštruujeme teórie zakotvené v samotných dátach.²⁹

Řiháček a kol. (2013, s. 44) vysvetľujú túto definíciu ešte podrobnejšie:

„Hlavným cieľom GTM (grounded theory method – zakotvená teória) je vybudovať teóriu skúmaného javu: jeho abstraktné, teoretické uchopenie, ktoré nám umožní daný jav pregnantne pomenovať, lepšie mu porozumieť v rôznych súvislostiach a vďaka tomu byť aj úspešnejší v jeho predvídaní a ovplyvňovaní. GTM usiluje o vytváranie teórií pevne zakotvených v dátach, čím sa vymedzuje proti teóriám, ktoré sú vytvárané intuitívnym či špekulatívnym spôsobom (Glaser a Strauss, 1967). Nejedná sa pritom len o metódu analýzy dát, ale o komplexný prístup, ktorý riadi výskumný proces od hľadania výskumnej otázky až po publikáciu výslednej teórie a jej prípadné ďalšie rozvíjanie.“

Podľa Straussa a Corbinovej (1999, s. 14) je táto teória induktívne odvodená zo skúmania javu, ktorý reprezentuje. To znamená, že je odhalená, vytvorená a prezatiaľ overená systematickým zhromažďovaním údajov o skúmanom jave a analýzou týchto údajov. Preto sa zhromažďovanie údajov o skúmanom jave, ich analýza a teória vzájomne doplňujú. Nezačína sa s teóriou, ktorá by bola následne overovaná, ale skúmanou oblasťou a nechávame, nech sa vynorí to, čo je v tejto oblasti významné.

²⁹ preklad autorky, pôvodné znenie: grounded theory methods consist of systematic, yet flexible guidelines for collecting and analyzing qualitative data to construct theories ‚grounded‘ in data themselves

Ako prvú si musíme určiť výskumnú otázku. Úlohou výskumnej otázky v zakotvenej teórii je predovšetkým identifikovať skúmaný jav. Otázkou vyjadrujeme, na čo presne sa chceme zamerať a čo chceme o danom jave vedieť. (Strauss a Corbinová, 1999 in Řiháček a kol., 2013, s. 45)

Naša výskumná otázka znie, ako už názov práce napovedá: „Ako je zobrazená postava žurnalistu v minisérii Reportérka?“ Výskumná otázka sa môže zdať veľmi široká, ale to je našim zámerom. Pokúšame sa o celkový popis postavy, charakterových vlastností, prostredia v ktorom pracuje, spôsobmi, akými pracuje, atď. Zároveň nechávame možnosť, tak ako je citované vyššie, nech sa to, čo je podstatné, vynorí v priebehu analýzy.

Najčastejšími zdrojmi dát sú pre zakotvenú teóriu polokonštruované rozhovory, prípadne pozorovanie. Ako ďalšie zdroje dát ale často slúžia taktiež najrôznejšie dokumenty a produkty činnosti, obzvlášť ak majú charakter textu. (Řiháček a kol., 2013, s. 45)

Zdrojom našich dát sú tri diely minisérie Reportérka, respektíve prepis dialógov a monológov postáv minisérie (ako je uvedené vyššie, materiály k analýze by mali byť v textovej forme). Podstatné však je, že sa snažíme vnímať zobrazenie postáv žurnalistov komplexne, to znamená, nezameriavame sa len na hovorené slovo v minisérii, ale taktiež na vizuálnu zložku minisérie, ktorú (vzhľadom na to, že ide o audiovizuálne dielo) nemôžeme vynechať. To znamená, že taktiež nám k budovaniu teórie môže poslúžiť aj opis prostredia a niektorých situácií, tieto aspekty sa vynoria až počas sledovania a následnej analýzy minisérie.

Řiháček a kol. (2013, s.47) rozdeľuje samotnú analýzu do troch fáz:

- 1) tvorba konceptov
- 2) hľadanie teoretických vzťahov medzi konceptmi
- 3) voľba ústredného konceptu a formulácia teórie.

Strauss a Corbinová (1999, s. 40) pomenovávajú tri časti analýzy v zakotvenej teórii kódovaním: otvorené kódovanie, axiálne kódovanie a selektívne kódovanie.

„Kódovanie je kľúčové spojenie medzi zbieraním dát a rozvíjaním vznikajúcej teórie na vysvetlenie týchto dát. Cez kódovanie definujeme, čo sa odohráva v dátach a začíname sa zaoberať tým, čo to znamená. Kódovanie v zakotvenej teórii vytvára „kosti“ analýzy. Teoretická integrácia spojí tieto kosti do fungujúcej kostry.“³⁰ (Charmaz, 2006, s. 45 – 46)

³⁰ preklad autorky, pôvodné znenie: Coding is the pivotal link between collecting data and developing an emergent theory to explain these data. Through coding, you define what is happening in the data and begin to grapple with what it means. Grounded theory coding generates the bones of your analysis. Theoretical integration will assemble these bones into a working skeleton.

4.1 Tvorba konceptov (Otvorené kódovanie)

Cieľom tejto fázy je konceptualizovať naše dáta, t.j. postupne vytvoriť pojmy, ktoré zachycujú „esenciu“ konkrétnych analyzovaných udalostí či javov. Vytvárame pojmy, ktoré sú induktívne zakotvené v dátach, ale samy o sebe majú abstraktnú povahu, pretože vyjadrujú myšlienku, princíp, či skúsenosť, platnú naprieč rôznymi udalosťami či situáciami.

Prvým krokom je nájdenie tzv. významových jednotiek (Rennie et al., 1988, Miovský, 2006), t.j. úsekov v analyzovanom texte nesúcich informácie vo vzťahu k výskumnej otázke. Každú významovú jednotku vyznačíme v texte a potom stručne pomenujeme (okódujeme). Obvykle volíme nepríliš dlhé pomenovanie. Pri analýze rozsiahlejších textov môže vzniknúť veľké množstvo takých kódov, obvykle ich potom na základe podobnosti spájame do všeobecnejších a prepracovanejších konceptov. (Řiháček a kol., 2013, s. 48)

V prvom kroku analýzy (tvorba konceptov) minisérie Reportérka sme sa zamerali na vyhľadávanie významových jednotiek. Počas pozerania minisérie sme sa sústredili na rôzne situácie, nečakali sme na konkrétnu scénu, skôr sme si zaznamenávali to, čo sa týkalo výskumnej otázky. Taktiež sme zaznamenávali všetko, čo je spojené so žurnalistikou, rôzne výroky. Sledovali sme, ako sa žurnalisti správajú, ako zodpovedne sa stavajú voči svojej práci, či sa potýkajú s nejakými problémami, pracujú v skupine či osamote, akým spôsobom zbierajú informácie, ako sa náhodní ľudia stavajú k médiám, či medzi žurnalistami nastávajú nejaké konflikty, atď. Zakaždým sme si zapísali daný rozhovor do poznámok (spolu s minútážou) alebo popísali situáciu, konflikt.

4.2 Hľadanie teoretických vzťahov medzi konceptmi (Axiálne kódovanie)

Proces zoskupovania pojmov, ktoré sa zdajú, že prislúchajú rovnakému javu, nazývame kategorizácia. Kategórie majú určitý pojmový rozsah, ktorý určuje, ktoré skupiny pojmov alebo inak subkategórie spadajú pod danú kategóriu. (Corbin a Straussová, 1999, s. 45) Axiálne kódovanie je súbor postupov, pomocou ktorých sú údaje po otvorenom kódovaní znova usporiadané novým spôsobom, prostredníctvom vytvárania spojenia medzi kategóriami. (Corbin a Straussová, 1999, s. 70) Vzťahy medzi kategóriami môžu nadobúdať celú radu podôb: podkategórie, príčiny, následky, umožňujúca podmienka, fáza určitého jednanja, atď. (Řiháček a kol., 2013, s. 50)

V tomto kroku sme sa pokúsili vytvoriť konkrétne kategórie a roztriediť koncepty tak, aby výstižne popisovali každú kategóriu. Na konceptoch sme si hlavne všimli obsahové súvislosti a podľa tých sme ich triedili do rôznych kategórií. Niektoré koncepty sa opakovali

viackrát, iné sa obmieňali alebo vyvíjali, no tie, ktoré sa vyskytli len raz a okrajovo, sme vylúčili z našej analýzy a nestavali sme samostatnú kategóriu.

4.3 Voľba ústredného konceptu a formulácia teórie (Selektívne kódovanie)

Prvým krokom je voľba centrálného konceptu, okolo ktorého bude celá teória organizovaná. Ústredný koncept sa stane hlavným bodom našej analýzy, často sa vyskytuje v získaných dátach, ľahko a zmysluplne ho prepojujeme s ostatnými konceptmi, je analyticky najbohatší a jeho saturácia trvá dlhšie než u iných konceptov. (Glaser, 1978 in Řiháček a kol., 2013, s. 52) Ústredný koncept potom prepojujeme a integrujeme s ostatnými konceptmi do výslednej teórie a to tak, aby táto teória čo najlepšie a najvýstižnejšie odpovedala na výskumnú otázku, ale taktiež tak, aby nezahrňovala viac konceptov ako je nevyhnutné. (Glaser a Strauss, 1967 in Řiháček a kol., 2013, s. 52)

V tomto kroku (voľba ústredného konceptu a formulácia teórie) sme sa rozhodli pre hlavný koncept zobrazenia žurnalistu (možno je mäťúca podobnosť s výskumnou otázkou, no ide taktiež o jeden z kľúčových konceptov). Následne sme sa pomocou hlavných kategórií pokúsili formulovať teóriu. Tú sme komparovali so štúdiou Vybrané atributy profesního sebepojetí českých novinářů (Volek, Jiráček, 2006), aby sme mohli aspoň čiastočne porovnať, čo si o sebe novinári myslia a ako sú prezentovaní v českom mediálnom (zábavnom) prostredí.

Výsledky analýzy prezentujeme v textovej naratívnej forme (Řiháček a kol., 2013, s. 52) a literatúru môžeme použiť k dodatočnej validácii. (Corbin a Straussová, 1999, s. 35)

5. O minisérii Reportérka

Vybraný materiál na analýzu je miniséria Českej televízie – Reportérka, vyrobená v roku 2015. Scenár napísal Josef Klíma, a ako je aj na začiatku každého dielu uvedené, miniséria vznikla na motívy skutočných novinárskych káuz. Hlavnou hrdinkou je Hedvika (Tereza Voříšková), ktorá by sa chcela stať novinárkou. Prejde konkurzom a dostane sa do redakcie týždenníka Express k skúsenému reportérovi Vlachovi (Jiří Bartoška). V rovnakom čase však nastúpi do funkcie Roman Weis (Václav Jiráček), ambiciózný zástupca šéfredaktora, ktorý túži zmeniť niektoré veci v redakcii tak, aby sa mu hodili.³¹

„Scenár bol písaný v dobe, keď náklady printových médií klesali. Bolo ich treba nejako zdvihnúť –bulvarizáciou. Starí poctiví novinári sa tomu bránili, nechceli, aby sa časopisy bulvarizovali,“ vyjadril sa scenárista minisérie Reportérka Josef Klíma v rozhovore pre Českú televíziu.³² Miniséria je stále aktuálna, pretože dochádza k súpereniu medzi printovými a internetovými médiami, a tak stále náklady printových médií klesajú. Je však nevyhnutné dodať, že v dnešnej dobe má skoro každé printové médium aj svoju internetovú verziu, preto sa toto súperenie dostáva do iných rovín, ako v čase písania scenáru.

Miniséria Reportérka pozostáva z troch dielov (Nad první kauzou, V plamenech, V souboji), každý z nich trvá približne hodinu. Vzhľadom na to, že sa pojednáva o dielo určené pre televíznych divákov, očakávame komplexné zobrazenie žurnalistu s jeho pracovným prostredím, povahovými vlastnosťami, ale aj pozadie novinárskej práce, vzťahy v pracovnom kolektíve, súkromný a pracovný život novinára.

³¹ dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10209631803-reporterka/8386-o-poradu/> 1.10.2015

³² dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10209631803-reporterka/bonus/19593-rozhovor-s-terezou-voriskovou-a-josefem-klimou> 1.10.2015

6. Analýza minisérie Reportérka

V nasledujúcej kapitole sa venujeme popisu jednotlivých kategórií, ktoré nám vďaka zakotvenej teórii vyšli ako dôležité. Tieto kategórie (konkrétne postava žurnalistu, poctivá novinárčina verus bulvár, pracovný kolektív a vedenie vydavateľstva, generačný konflikt, postoj verejnosti k médiám, súkromný verus pracovný život žurnalistu, vzdelanie novinára, gendrové rozdiely) zároveň formujú aj celú teóriu, t.j. zobrazenie žurnalistickej profesie v minisérii Reportérka.

6.1 Postava žurnalistu

Jednou zo základných charakteristík, ktorú si na minisérii Reportérka všímame je postava žurnalistu a jej charakter. V minisérii sa vyskytuje množstvo postáv, nie všetky sú však profesiou žurnalisti. V našom popise sa sústredíme na tri hlavné postavy, kvôli ktorým vznikajú v minisérii hlavné konfliktné situácie, dej zauzľujú a posúvajú ho ďalej. Pri opise postavy žurnalistu sú smerodajné nielen charakterové vlastnosti postáv, ich činy a správanie, ale zameriavame sa aj na to, či ich vzhľad, resp. štýl obliekania o nich vypovedajú niečo charakteristické.

Zároveň máme za vhodné komparovať vybrané výsledky získané z analýzy minisérie Reportérka so štúdiou, ktorá sa zameriava na Vybrané atributy profesního sebepojetí českých novinářů (Volek, Jiráček, 2006), aby sme zistili, či medzi fikciou a realitou je nejaký prienik. V štúdiu boli skúmané zvyky, profesionálne rutiny a názory novinárov, redaktorov, šéfredaktorov. Výskum prebiehal v rokoch 2003 – 2005 a má za úlohu popísať, ako seba definujú profesionálni žurnalisti. Štúdie získali svoje výsledky prostredníctvom sémantického diferenciálu, aj hĺbkových rozhovorov. Výskumná otázka znela „Ktoré z uvedených charakteristík sa vám vybaví, keď si predstavíte priemerného českého novinára?“

6.1.1 Hedvika Mátlová

Mladá redaktorka je novou tvárou v redakcii týždenníku. Keď nastupuje do redakcie, nemá žiadne žurnalistické skúsenosti, možno aj preto je ľahko ovplyvniteľná v tom, ako žurnalistické výstupy majú alebo nemajú vyzerieť. Všetky tri diely minisérie vlastne pojednávajú o tom, na ktorú stranu sa Hedvika prikloní – či na stranu reportéra Vlacha (a žurnalistu hrdinu) alebo na stranu zástupcu riaditeľa Weisa (a žurnalistu hyenu). Pre dynamiku príbehu je nevyhnutné isté napätie medzi oboma stranami (kladným a záporným hrdinom) a z tohto dôvodu aj Hedvika nie je zo začiatku vyhranená a skôr sa hľadá (Hedvika si chce zobrať fotky z PC bez dovolenia, nakoniec si to rozmyslí, 1. diel, 51:10).

Zo začiatku minisérie ju radíme medzi „poľutovaniahodných hriešnikov“ (viď kapitola 3.2 Typy žurnalistov vo filmoch) práve preto, že u tejto postavy je viditeľný vnútorný zápas medzi dobrom a zlom. Postupne po niekoľkých morálnych a profesionálnych žurnalistických prešľapoch však začne spolupracovať s Vlachom a tak sa stáva kladným hrdinom už v treťom diele minisérie (jej postava sa vyprofilovala skoro, keď vezmeme do úvahy fakt, že miniséria sa skončila tretím dielom neplánovane a mala ešte pokračovať).

Jej výzor čiastočne vystihuje jej povahu. Tvári sa ako rebelka, niekedy reaguje prehnane a príliš vášnivo. Tomu zodpovedá aj jej image – image mladého človeka: vybíjané detaily na oblečení, kanady, piercingy, atď. Zaujímavosťou je, že tiež nosí okuliare ako nasledujúce dve postavy. Za zmienku určite stojí aj jej trochu nezvyčajné domáce zvieratko – chameleón, ktoré dotvára predstavu o samotárskej a nepochopenej povahe. Toto premenlivé zvieratko taktiež odráža jej profesionálnu, ale aj povahovú nevyhranenosť.

6.1.2 Karel Vlach

Je šéfreportér, predstaviteľ staršej generácie žurnalistov v redakcii. Od začiatku minisérie je jeho postava vyhranená a predstavuje „stranu dobra,“ je to kladný hrdina. Tento starý pán si vo svojej práci ctí hodnoty, zároveň aj svojich spolupracovníkov, ale len do tej doby, kým sa aj oni k nemu správajú s úctou. Kolegovia sa naňho obracajú v ťažkých chvíľach, keď si nevedia poradiť. Na jeho postave sa ukazuje presah žurnalistickej profesie, Vlach je často tým, ktorý svojim záujmom o nejaký zložitý prípad pomôže vyriešiť prípad polícií:

Vlach: *„Dobry novinár vidí niečo, čo ostatní nevidia alebo hľadá tému, ktorú ostatní ešte neobjavili.“* 1. diel, 14:38

Môžeme ho charakterizovať ako investigatívneho žurnalistu, ktorý sa niekedy v popude získať odpovede na svoje otázky uchýli aj ku klamaniu a podvádzaniu (podpláca ľudí, vydáva sa za niekoho iného). V jeho prípade mu to však divák dokáže odpustiť, pretože to robí v záujme verejnosti a výsledok jeho práce nakoniec prinesie istú spravodlivosť do naoko uzavretých prípadov. Vlach je určite typ žurnalistu hrdinu, konkrétne by som ho zaradila do kategórie „zástupcu ľudu,“ konkrétne strážny pes demokracie (viď. kapitola 3.2 Typy žurnalistov vo filmoch). Jeho kauzy vždy týkajú prípadov, v ktorých bol nejakým spôsobom porušený zákon a práve on sa musí dopátrať pravdy, často na vlastnú päsť, len aby priniesol odpovede a istú spravodlivosť verejnosti.

Čo sa týka jeho vzhľadu, mohli by sme ho charakterizovať ako decentného pána, na ktorom nie je nič výstredné. Podstatným detailom na jeho výzore sú však určite okuliare, ktoré sú jednak atribútom inteligencie a sčítanosti, ale taktiež atribútom veku.

Určite zaujímavý je však jeho zlozvyk – fajčenie. V minisérií Reportérka sa scény, kde Vlach fajčí, objavujú celkom často a to môže vypovedať o istom stereotypy a škatuľkovaní žurnalistov, hlavne tej staršej generácie, pre ktorých bola cigareta charakteristická.

6.1.3 Roman Weis

Táto postava je trochu sporná, čo sa týka jeho žurnalistických postupov alebo zásad, pretože ho počas minisérie nikdy nevidíme, že by robil na nejakom prípade, je zástupca riaditeľa. Napriek tomu ho považujeme za jednu z kľúčových postáv, pretože pôsobí ako protiklad k Vlachovi a má právomoci výsledné žurnalistické texty ešte prerábať, upravovať alebo ešte inak modifikovať (ako editor, aj keď v žiadnej situácii nie je explicitne vyjadrené, že by vykonával práve funkciu editora). Tieto neskoršie úpravy a rady ostatným žurnalistom však nie sú v súlade s morálkou alebo žurnalistickou etikou. Weis je tak typom žurnalistickej hyeny, karieristom, ktorý sa ženie za úspechom bez ohľadu na morálne zásady. Konkrétne podľa klasifikácie by sme ho charakterizovali ako žurnalistu hada (3.2 Typy žurnalistov vo filmoch), práve kvôli tomu, že úskoky, ktoré on robí, nemôžeme považovať za snahu dopátrať sa vyššieho dobra alebo spravodlivosti. Naopak, sleduje tým iba vlastné obohatenie sa.

Je zaujímavé sledovať, že kým Vlach robí niektoré úskoky, ktoré majú v dôsledku za úlohu prispieť k vyriešeniu nejakej kauzy a divák mu ich nakoniec odpustí, Weisove úskoky, ktoré robí preto, aby zvýšil popularitu a čítanosť časopisu, sú stále považované za manipulátorské a morálne odsúdiťelné. Môžeme z týchto dvoch v princípe veľmi podobných príkladov dedukovať, že kým sa dejú podvody, ktoré nakoniec vedú k tomu, aby sa odhalilo niečo, čo bolo uzavreté a pomohlo tak nejakým nevinným ľuďom alebo celkovo nastolilo „spravodlivosť“ v niektorých otázkach, tak je to odpustiteľné. Akonáhle sa však dejú podvody, ktoré sledujú nejaké súkromné obohatenie (či už jednej osoby alebo skupiny niekoľkých osôb) sú už morálne odsúdiťelné. A to napriek tomu, že ich činnosť je logicky vysvetliteľná - súkromné, komerčné médium má za cieľ mať čo najvyššiu čítanosť (počúvanosť, sledovanosť), aby potom mohlo poskytnúť štatistické výsledky a svoje čísla inzerentom a tým aj ohodnotiť reklamný priestor, čo najvyššou sumou, aby zvýšili zisk.

Za zaujímavé môžeme považovať aj to, že zatiaľ, čo Hedvika Mátlová a Karel Vlach majú české priezviská, Roman Weis má priezvisko nemecké. V konflikte, ktorý medzi týmito menovanými postavami prebieha, by sme mohli nájsť určitú analógiu s históriou česko-

nemeckých vzťahov a zároveň aj český diskurz, ktorý vykresľuje Čechov, ako tých dobrých a mierumilovných a Nemcov ako zlých a nenávistných.

Prihliadnutím k jeho výzoru môžeme zistiť len podobnosť s okuliarmi, ktoré mu dodávajú istý dôveryhodnejší a chytřejší vzhľad. Čo sa týka oblečenia a jeho štýlu, ten zodpovedá človeku na vysokej pozícii, v práci má vždy košeľu, kravatu, resp. oblek. V porovnaní s Vlachom určite pôsobí modernejšie aj jeho štýl obliekania (čo je v súlade aj s jeho myšlienkami). Zaujímavý je určite aj jeho uhladený, až ulízaný účes, ktorý je zase v súlade s jeho charakterom a predstavuje istú úlisnosť postavy.

Charakteristiku a popis činnosti postáv považujeme vhodné porovnať s so štúdiou, ktorá sa zameriava na Vybrané atributy profesného sebepojetí českých novinárov (Volek, Jiráček, 2006). V rámci výskumnej otázky: Ako dôležité sú pre Vás nasledujúce aspekty Vašej novinárskej práce? ako najdôležitejšie určilo až 83% novinárov možnosť sprostredkovať informácie druhým. (Volek, Jiráček, 2006) Môžeme konštatovať, že náplňou každého novinárskeho povolania je sprostredkovávanie informácií druhým, a tak aj žurnalisti v minisérii Reportérka sprostredkovávajú svojou prácou informácie druhým.

Ako druhé najdôležitejšie označilo až 67% novinárov možnosť odhaľovať a prezentovať problémy. (Volek, Jiráček, 2006) Táto časť práce žurnalistu bola v minisérii Reportérka prezentovaná vo vysokej miere, reportéri pracovali na vlastných prípadoch (mohli aj zverejňovať a prepracovávať tlačové správy, pozvánky na udalosti, atď.), boli prezentovaní ako investigatívni žurnalisti.

Na treťom mieste označilo 54% novinárov ako veľmi dôležitú možnosť pomáhať druhým. (Volek, Jiráček, 2006) V minisérii Reportérka mali väčšinou novinári za cieľ sledovať vlastné záujmy a odhaľovať kauzy, ako niekomu pomáhať. No v niekoľkých prípadoch sa stalo, že pri odhaľovaní káuz tým naozaj niekomu pomohli. V druhom diele, napríklad, starému pánovi, ktorý chce zachrániť rodinný podnik pred tým, aby sa stal hniezdom neonacistov alebo v treťom diele, kde Hedviku priamo vyhľadá dievča, ktoré ju prosí o pomoc, a tak sa Hedvika pustí do novej reportáže. Na základe uvedených príkladov by sme mohli ilustrovať službu žurnalistu verejnosti. Ľudia s rôznymi problémami hlavne v dnešnej dobe vyhľadávať záujem a pomoc médií, keď sa im ostatné inštitúcie obrátia chrbtom, alebo neriešia ich záujem dostatočne rýchlo. Po ich medializovaní sa častokrát prípady urýchlila alebo ľudia riešiaci problém získajú sympatie a podporu od verejnosti.

6.2 Poctivá novinárčina verzus bulvár

V minisérii Reportérka sme sledovali aj morálne zásady novinárov. Zamerali sme sa na spôsob, akým zbierajú informácie, ako ich zdrojujú, čo v neposlednej rade súvisí s etikou a žurnalistickou objektivitou (viď. kapitola 2. Základné pojmy, novinárska činnosť, fungovanie redakcie).

V minisérii sú vyobrazené dva tituly jedného vydavateľstva – seriózny týždenník Express a bulvárny denník Tempo.³³ Tieto dva tituly sa od seba nelíšia len iným formátom (denník má zvyčajne novinový formát, týždenník býva časopis), ale aj výberom tém, ich spracovaním (písomným a grafickým), prístupom k rôznym námetom a v neposlednom rade v zbere a overovaní informácií.

Seriáloví žurnalisti sú tu často zobrazení ako hľadajú informácie, podnety, zdroje, priamo na mieste činu alebo na miestach, ktoré nejako s ich prípadmi súvisia:

Vlach skúma na vlastnú päť miesto nehody. 1. diel: 13:33 – 14:23

Hedvika zbiera informácie v miestnej hospode, od miestnych. 2. diel: 20:20

Ďalej zber informácií prebieha rozhovormi, čo je jeden z najčastejších a najbežnejších spôsobov práce žurnalistu. Rozhovory prebiehali buď osobne s respondentom alebo telefonicky:

Vlach telefonuje s policajtom. 1. diel: 30:14

Vlach na schôdzi so šermiarmi, snaží sa pochopiť ako môže dôjsť k nebezpečnej situácii, neskôr vyzvedá aj u raneného. 3. diel: 16:47

Výnimočne sa žurnalista dostal k informáciám, ktoré potreboval, tak povediac, náhodou:

Vlach sleduje správy, získava potrebné informácie, ihneď telefonuje potenciálnemu informátorovi. 1. diel: 40:57

Vlach sa náhodne od lekára dozvedá informácie, ktoré potrebuje. 1. diel: 55:08

Na začiatku každého dielu minisérie je síce napísané, že ide o príbehy natočené podľa skutočných novinárskych káuz, no nemôžeme vedieť, či sa v skutočnosti žurnalisti týmto

³³ Pre úplnú presnosť uvedieme, že je tam zmienený aj ženský lifestyleový magazín Afrodité, ale ten je spomínaný iba okrajovo.

spôsobom dopracovali k pravde alebo to takto len lepšie zapadá do príbehu. Taktiež je nutné podotknúť, že scenár písal dlhoročný novinár Josef Klíma, a to zaručuje minisérií autenticitu novinárskeho povolania.

Jednou zo zásad serióznej tlače sú aj poriadne overené zdroje. Tu prichádzame ku konfliktu, ktorý sme už v stručnosti popísali vyššie. Hedvika nemá poriadne odzdrojované, čo píše. Zatiaľ čo Vlach jej vysvetľuje prečo je to nevyhnutné a že to musí doplniť:

Vlach: A ešte k tým zdrojom, keď vám niekto niečo povie, tak vy si to krížom musíte overiť, či to niečo je pravda. Mimochodom, ten váš priamy účastník, toho ste si nenahrála, však? Ďalší problém. Ten právnik bude chcieť obhájiť dobré meno svojho klienta a na nás bude na súde ležať dôkazové bremeno. 1. diel: 20:38

Weis ju navádza na to, aby si vymyslela vlastný príbeh:

Weis: Nášho čitateľa nezaujímá informácia, že sa niekde diali orgie. Baží po spoluúčasti akoby tam bol. Chce vedieť kto, komu, čo a ako robil. To je podstata žurnalistiky, okej?“

Hedvika: „Hej, ale toto mi ten môj zdroj popísať nechce.“

Weis: „Máte snád' svoju fantáziu, nie?“

Hedvika: „A tie zdroje, o ktorých hovoril Vlach? V prípade súdu?“

Weis: „Ježiš, to je totálne out. Ak teda pán šéfreportér potrebuje nejaké... neviem, napríklad nahrávky, tak mu ich zožehňte. Viete, ako to myslím.“ 1. diel: 22:27

Vlach a Hedvika však na zber informácií používali aj prevleky a podplácanie. Tieto praktiky však považujeme skôr za postupy bulvárnej žurnalistiky ako tej serióznej. Seriózny žurnalista by sa nemal prezliekať za niekoho iného, nahrávať bez toho, aby informoval druhú stranu, na čo bude nahrávka použitá, atď. V minisérií sa však takéto situácie vyskytovali pomerne často a to v priamom súvisi so serióznou žurnalistikou:

Vlach sa v nemocnici snaží podplatiť sestru, aby ho pustila za pacientom, 2. diel: 24:45

Hedvika v prevleku sa snaží zistiť niečo v nemocnici, nahráva rozhovor bez toho, aby na to respondentu upozornila. 2. diel: 50:55

Napriek tomu však môžeme povedať, že tieto „nekalé praktiky“ Vlach a Hedvika používajú, aby boli objasnené prípady pre všeobecné dobro (na rozdiel od Weisa, ktorý

takouto činnosťou sleduje iba finančné ohodnotenie).

Niekoľkokrát počas minisérie dochádza k stretu názorov medzi bulvárom a serióznou tlačou, a to nie len od žurnalistov, ale aj verejnosti. Zároveň však nájdeme aj výroky, ktoré priamo charakterizujú danú tlač:

riaditeľ vydavateľstva: „*Koho bude zaujímať tá vaša poctivá novinárčina, keď ju už nikto nebude čítať?*“ 1. diel: 05:36

šéfredaktor Tempa: „*Nezaujímá nás to, pretože v tom nefiguruje nikto známy. A ak to urobili „Romáci“ (Rómovia, pozn. autorky), tak nás to nezaujímá duplom. Nechcem, aby nám nejakí blázniví ochrancovia práv nadávali do rasistov.*“ 2. diel: 25:41

zúrivý pán sa snaží donútiť šéfredaktora bulváru, aby napísal jeho vyjadrenie do článku: „*Chcem, aby ste to napísal tak, ako sa to skutočnosti stalo! A nie tieto sračky!*“ (prichádza Vlach) „*(...) môj problém spočíva v tom, že sme vám s pánom doktorom verili. A vy ste namiesto toho odvrátil aj jeho dôveru vo mňa! Teraz po mne idú z toho vášho bulváru. Nejaký zmrd od nich mi včera volal, že ma chápe. A keď som mu povedal, že to nebudem nijako komentovať, začal mi nadávať do kuriev a sviní. A vraj si to aj tak napíše ako chce.*“ 3. diel: 52:48

Podľa štúdie ako morálneho hodnotí novinára len 5% opýtaných novinárov (označili jednotku), nasleduje 17% pre dvojku a 31% pre trojku, až 32% označili štvorku, čo je stredová hodnota, 10% označilo päťku a 6% šestku, tu sa blížime k hodnote nemorálny, ale 0% (pri n=1) si myslí, že novinár je nemorálny. (Volek, Jiráček, 2006) Myslíme si, že v tomto prípade by sa mohli líšiť tieto hodnoty, keby bol novinár rozdelený na seriózneho a bulvárneho, tak ako sme my uviedli v bode dva. No keďže sú tieto dve rôzne smerovania profesie zlúčené do jednej, prejavili sa celkom veľké čísla pri predstave morálneho žurnalistu. Zároveň však je aj v minisérii Reportérka niekoľko situácií (popísaných vyššie), kde seriózny žurnalista používa úplatky alebo prevleky, čo za morálne určite nepovažujeme.

Zároveň vo výskume, kde výskumná otázka znela: Ako dôležité sú pre Vás nasledujúce aspekty Vašej novinárskej práce? na štvrté miesto umiestnilo 42% novinárov ako veľmi dôležitý aspekt vytvárania kontaktov. (Volek, Jiráček, 2006) Sieť kontaktov je pre žurnalistu nepochybne veľmi dôležitá a to sa prejavilo aj v minisérii Reportérka, kde tak žurnalisti nielen získavali tipy na reportáže, ale častokrát mali vďaka svojim kontaktom aj prístup k informáciám, ktoré boli pre verejnosť tajné (patrili polícií). Úzko s tým súvisí aj

piate miesto, kde až 42% novinárov považujú za veľmi dôležitú možnosť byť medzi prvými, ktorí vedia čo sa deje.

6.3 Pracovný kolektív a vedenie vydavateľstva

V predchádzajúcej podkapitole sme sa zaoberali kontrastom medzi bulvárnou a serióznou žurnalistikou, v tejto podkapitole rozoberieme, ako pracovný kolektív, kolegovia, či nadriadení zasahujú do práce žurnalistu. Žurnalisti vyobrazení v minisérií pracujú ako samostatne, tak aj v pracovnom kolektíve. Preto považujeme za podstatné, aby sme sa hlbšie venovali aj fungovaniu daného pracovného kolektívu a to nielen v rámci redakčných kruhov, ale taktiež v rámci celého vydavateľstva (kde funguje viacero redakcií). Popisom tohto prostredia môžeme zistiť, či vzniká tlak na žurnalistu od vedenia a či ho ten tlak vedie iným smerom, akým by sa chcel žurnalista uberať:

Weis: *„Mňa zaujalo, ako ste predtým spomínala tú novú kauzu Schneider. Vy o tom niečo viete?“*

Hedvika: *„Ja myslím, že tam mám ešte omnoho zaujímavejšie témy“* 1. diel: 06:43

Vo vydavateľstve v minisérií Reportérka funguje istá hierarchia, veľmi podobná tomu, ako je popísaná v kapitole 2.1 Novinár ako tvorca novinárskych celkov. Sú jednoznačne vykreslené funkcie riaditeľa vydavateľstva, šéfreportéra (ktorý pracuje najmä v teréne), ostatných reportérov a fotografov. Taktiež je viditeľný istý priebeh schvaľovania tém a následnej reflexie po dopísaní článku. Vyobrazené sú aj pravidelné schôdze vydavateľstva, na ktorých majú zastúpenie pracovníci najvyšších pozícií z redakcií a riešia sa tam problémy s vedením médií:

porada vo vydavateľstve, týždenník Express má problémy – nízke náklady.

Riaditeľ vydavateľstva: *„Sme už tak ďaleko, že budeme musieť potajomky odkupovať remitendy.“* 1. diel: 03:41

Zároveň sa potom konajú aj redakčné schôdze, na ktorých sa diskutujú najnovšie plány postupy a nariadenia.

Napriek pravidelným poradám komunikácia v redakcií aj vo vydavateľstve občas viazne. Problematické je isté vytvorenie táborov, protistrán, každá sleduje a snaží sa naplniť jedine svoj zámer. Spolupráca redakcie ako celého tímu upadá, čo však odporuje tomu, na čo sú primárne redakčné schôdze určené (viď kapitola 2.1 Novinár ako tvorca novinárskych

celkov), na zjednodušenie a bezproblémovú komunikáciu medzi rôznymi oddeleniami redakcie:

telefonát riaditeľa vydavateľstva Vlachovi: „*Petrovi sa to podarilo zistiť, Karle. (...) To nové dievča už tú reportáž prepísalo.*“

Vlach: „*No aké to je?*“

riaditeľ vydavateľstva: „*Ja neviem. Weis si ju drží pod pokrievkou ako triumf. Až kvôli uzávierke nebudeme môcť cívnúť.*“ 1. diel: 47:26

Weis riaditeľovi vydavateľstva: „*Prepáčte, vy ste na poslednú chvíľu zmenil otvárák?*“
riaditeľ vydavateľstva sa tvári, že o ničom nevie: „*Ono už bolo niečo naplánované? (...) Ale ja som nič neschvaľoval. Vravel ste, že sa na tom pracuje a keby to bolo hotové, tak by ste mi to predsa povedal, nie?*“ 1. diel: 59:49

Hedvika o Vlachovi, keď si uvedomí prevládajúce vzťahy v redakcii: „*Tento jediný bol v tej bande podrazákov, narcisov a psychopatov aspoň úprimný.*“ 1. diel: 1:05:16

Vo výskume s výskumnou otázkou: Ako dôležité sú pre Vás nasledujúce aspekty Vašej novinárskej práce? na šiestom mieste označilo 37% novinárov za veľmi dôležité to, že nie sú obmedzovaní nadriadenými. (Volek, Jiráček, 2006) Tento aspekt sa v minisérii Reportérka neprejavil vôbec, naopak máme za to, že sú tam žurnalisti veľmi obmedzovaní hierarchiou redakcie a svojimi nadriadenými, a to vo výbere tém alebo v ich spracovaní.

6.4 Generačný rozdiel (konflikt)

S pracovným kolektívom a vydavateľstvom úzko súvisí aj generačný konflikt, ktorý je v minisérii Reportérka zobrazený na viacerých úrovniach a je jej podstatnou súčasťou. Rozdiel medzi generáciami je dosť výrazný, pomáha dokresliť charakter (a tým aj myslenie a konanie) postáv. Konflikt si všímame na dvoch úrovniach: starí zakladatelia verzus „nová krv“ a hlavná postava Hedvika verzus starý, skúsený reportér Vlach.

Čo sa týka konfliktu starí zakladatelia verzus „nová krv“, tento konflikt je najvýraznejší v tom, že nastáva nesúlad medzi názormi na vedenie týždenníka Express. Tieto nezhody sa týkajú najmä žurnalistických zásad, etiky a skúseností (popísaných vyššie), ale taktiež výberu a nastoľovaniu tém:

Vlach: „*Toto všetko sme zakladali my. Jasne, že na základe osemdesiat ročnej tradície, ale s formátom, ktorý tu ešte nebol. A oni si teraz s nami začínajú vytierať prdel.*“

riaditeľ vydavateľstva: „*A bude horšie. Weis si už vyberá nové koníky, ktoré nám preskáču po chrbte. (...) Mladé pušky už nabíjajú.*“ 1. diel: 07:56

Vlach o Weisovi: „*Nechápem, ako si ten cucák dovoľuje hodnotiť, čo tento svet potrebuje. Ale je len otázka času, kedy mu dôjdu sily a narazí si drážku.*“ 1. diel: 37:38

Tento konflikt sa často personalizuje do konfliktu medzi Vlachom (zástancom tradičnosti a hodnôt) a Weisom (zástancom bulvarizácie médií a moderných postupov).

Konflikt medzi Hedvikou a Vlachom je v minisérii výraznejší, častejšie naň natrafíme práve z toho dôvodu, že zo začiatku bola Hedvika pridelená Vlachovi, aby ju zaučal, inštruoval a viedol. Hlavne vtedy sú viditeľné Hedvikine nesympatie voči nemu, dáva dostatočne najavo, že akékoľvek pravidlá a postupy, ktoré je nevyhnutné dodržiavať ju obťažujú a dáva to za vinu priamo svojmu učiteľovi, že sa takýmto niečím vôbec musí zaoberať. V prvom diele minisérie dáva najavo svoje sympatie k Weisovým postupom a zásadám:

Vlach: „*Mimochodom, ten váš priamy účastník, toho ste si nenahrála, však? Ďalší problém. Ten právnik bude chcieť obhájiť dobré meno svojho klienta a na nás bude na súde ležať dôkazové bremeno.*“

Hedvika, mysliac si: „*Ty si moje bremeno, dedo.*“ 1. diel: 20:38

Hedvika sa radšej radí ohľadom svojho článku s Weisom, Hedvika: „*Tak už ste to čítal?*“

Weis: „*No iste.*“

Hedvika: „*A? Už je to lepšie?*“

Weis: „*Je to... ako by som to povedal... je to výborné.*“ (...)

Hedvika: „*A čo keď mi to Vlach zase hodí na hlavu?*“

Weis: „*No, vy ste mu to ešte neposlala, však? A dobre ste vedela prečo. Takže keď pekne potichu počkáme do uzávierky, tak nebude mať šancu do toho zasahovať.*“ 1. diel: 34:40

V druhom a treťom diele sa vzťah medzi Hedvikou a Vlachom výrazne zmení. Po malých nezhodách sa uzmieria a potom začnú spoločne pracovať na niekoľkých prípadoch.

6.5 Postoj verejnosti k médiám

Po vzťahoch v redakcii a medzi kolegami budeme ďalej pokračovať vzťahmi medzi médiami (resp. novinármi) a verejnosťou. V minisérii môžeme dokonca zachytiť, či už malé

náznaky alebo explicitne vyjadrený postoj k médiám od osôb, ktorým sú zobrazené médiá (týždenník Express, bulvárny plátok Tempo) určené – širokej verejnosti. Vnímanie novinárov by sme mohli rozdeliť v rámci minisérie na dve skupiny:

1.) bežní ľudia – vychádzajú skôr z rady stereotypov vytváraných názormi politikov, svojich blízkych alebo fikciou (filmy, knihy, seriály, divadlo):

rodinný príslušník: „*Expressom si vytieram prdel!*“ 2. diel, 12:07

pani domáca Hedvike: „*Ja som to vedela, ty si tá mrcha od novín, čo tu stále sliedi!*“
2. diel, 17:06

2.) mediálne exponovaní ľudia – s novinármi sa reálne stretávajú vo svojom profesnom živote. Ich postoj sa vytvára na základe skúseností s prácou s novinármi (môžu ich odradiť bulvárne praktiky alebo sú vo všeobecnosti neochotní deliť sa o svoje poznatky a postupy s verejnosťou):

Vlach sa rozpráva s policajným vyšetrovateľom, ten sa sťažuje na to, že bude mať problém, keď ich niekto uvidí spolu.

Vlach: „*Prosím ťa, to sa nemôžeš len tak s niekým stretnúť?*“
policajný vyšetrovateľ: „*No áno, ale ty nie si niekto, ty si novinár. A pre mojich šéfov novinári nie sú ľudia.*“ 2. diel, 56:01

Je dôležité podotknúť, že ani raz sa nevyskytuje pochvalné vyjadrenie o novinároch alebo médiách, naopak, vždy sú hanlivé a urážajúce. Na druhú stranu, spoločenské uznanie uviedlo len 10% novinárov ako veľmi dôležitý aspekt, ale až 47% ho uvádza ako skôr dôležitý. (Volek, Jiráček, 2006) Tento aspekt je trochu sporný, nakoľko v minisérii Reportérka postoj verejnosti k médiám určite nemôžeme označiť ako pozitívny a vzťah k novinárom analogicky tiež nie. Z týchto výsledkov by sme mohli dedukovať, že aj keď novinári považujú svoju prácu za dostatočne podstatnú, aby získala spoločenské uznanie, dostáva sa im ho len málo.

6.6 Súkromný verzus pracovný život žurnalistu

V minisérii Reportérka sme sledovali, ako sú na tom žurnalisti so svojim pracovným a súkromným životom, či sa im prelínajú alebo ich majú striktne rozdelené. Konkrétne sme sa zameriavali na to, či je prítomná nevyhnutná voľba medzi prácou a súkromným (rodinným) životom, či sa žurnalista musí venovať jednému na úkor druhého.

Vyobrazení žurnalisti si prácu často nosia domov (hlavne moderné IT technológie im

umožňujú pracovať aj mimo redakcie, vid' kapitola 2.1 Novinár ako tvorca novinárskych celkov), sú nútení meniť svoje plány na voľný čas, aby sa prispôbili práci. Sú stále na telefóne, musia byť zastihnuteľní prakticky kdekoľvek. Keď sa vynoria nové fakty týkajúce sa ich práce, okamžite na ne reagujú. Z minisérie by sa dalo povedať, že pre žurnalistov je práca veľmi dôležitá, niekedy až dôležitejšia ako rodina a iné záujmy, sú zobrazovaní ako workoholici:

Vlach, po telefóne: „*Ale to sa mi teraz neh- Aha. Chápem. Za pol hodiny som v redakcii.*“ 1. diel: 16:06 – 16:19

Zároveň sa však žurnalista svojou prácou aj učí a jeho práca sa neprelína s jeho súkromím len tak, že mu minimalizuje voľný čas. Konkrétne hovorím o Hedvikinom prípade (3. diel 1:06:32), kde ju jej pracovná skúsenosť (myšlienka jedného pána, s ktorým robila rozhovor) prijme prehodnotiť vlastný postoj (snaží sa kontaktovať otca).

6.7 Vzdelanie novinára

So súkromným a pracovným životom súvisí aj vzdelanie novinára, t.j. či je vyštudovaný žurnalista, resp. aké má pracovné skúsenosti. V tejto kategórii nám k určitej charakterizácii napomáha len hlavná postava Hedvika. Nemôžeme si byť istí o jej žurnalistickom alebo vôbec akomkoľvek vysokoškolskom odbornom vzdelaní. Vzbudzuje tak dojem nevzdelaného človeka (v danom odbore), ktorý napriek tomu môže pracovať v médiách, aj keď pravdepodobne nikdy nenadobudla dostatočné vzdelanie na to, aby vedela, akým spôsobom verejnosť prostredníctvom médií informovať. Táto skutočnosť napomáha názoru, že v médiách môže pracovať ktokoľvek.

Z dialógu sa dozvedáme, že Hedvika je blogerka, takže má nejaké skúsenosti s písaním. Následne hlavná postava vysvetľuje priamo na kameru:

„*V Amerike som písala blogy. Bohužial, neboli veľmi dobré. Tak mi ich Robi (kamarát a spolubývajúci, pozn. autora) vždy prepísal.*“ 1. diel: 02:15

Ďalej sa dozvedáme, že na základe týchto blogov jej bola ponúknutá aktuálna pozícia reportérky. Hedvika má s písaním opakujúce sa problémy, no je možné, že ide o jej osobný pocit, stres, atď. Čo je však podľa nás úplne irelevantné a do očí bijúce - telefonát s jej nadriadeným Weisom:

Weis: „(...) ja preda nemôžem za to, že falšujete rozhovory!“

Hedvika: „Bola to moja prvá reportáž, nevedela som, čo sa smie a čo nie!“ 2. diel:

43:00

Človek nemusí byť vzdelaný v oblasti médií, aby vedel, že vymyslieť si rozhovor, vydávať ho za reálny a zverejniť takýto rozhovor v masovom médiu, je nielen proti morálke, ale aj proti zákonu (viď tiež kapitola 2. Základné pojmy, novinárska činnosť, fungovanie redakcie).

Ďalšie náznaky mediálne nevzdelaného človeka sa prejavuje v rozhovore riaditeľa vydavateľstva s Vlachom o Weisovi:

Vlach: „Weis a zástupca? Ten nevidel novinárčinu ani z rýchliku.“ 1. diel: 07:45

Z tohto výroku síce nevieme posúdiť, či Weis má nejakú vysokú školu, ale môžeme predpokladať, že minimálne nemá dostatok skúseností na riadenie médií.

Podľa štúdie, kde na sedemstupňovej škále žurnalisti označovali, či priemerného českého novinára považujú skôr za vzdelaného alebo nevzdelaného, iba 6% označilo jednotku (vzdelaný), následne 26% označilo dvojku a 32% trojku, z toho vyplýva že väčšina si myslí, že je vzdelaný, 18% označilo štvorku, ktorá je v strede, 13% päťku, 5% šestku a 1% sedmičku, takže ‚nevzdelaný.‘ (Volek, Jiráček, 2006) V minisérii Reportérka síce nemáme dostupné údaje a vyjadrenia o všetkých žurnalistoch, ktorí sú tam vyobrazení, no dvaja, ktorí dokonca predstavujú hlavné postavy (Hedvika, Weis) vzdelaní (v mediálnej oblasti) nie sú.

6.8 Gendrové rozdiely

V minisérii je podstatné pri opise hlavnej postavy (jej postojov, vzdelania, vzťahov, atď.) si všimnúť aj gendrové rozdiely v redakcií, ktoré tiež istým spôsobom formujú pracovné vzťahy.

Na gender môžeme podľa van Zoonen (1994, s. 33) nahliadať ako na určitý diskurz (súbor prekrývajúcich sa a často protichodných kultúrnych popisov a predpisov odkazujúcich k pohlavnej odlišnosti), ktorý vyplýva z určitých ekonomických, sociálnych, politických, technologických a ďalších nediskurzívnych kontextov a reguluje ich. Gender je vpísaný do subjektov spolu s ďalšími diskurzmi, ako je etnicita, trieda a sexualita. Gender by nemal byť považovaný za fixnú vlastnosť jednotlivcov, ale za súčasť pokračujúceho procesu, ktorým sú subjekty konštituované.

Podľa globálneho monitoringu médií (GMMP), do ktorého sa zapojilo 108 krajín sveta (v ktorých žije 82% populácie), sú ženy v médiách výrazne podreprezentované a ich obraz je

skreslený. Finálna správa Who Makes the News? The Global Media Monitoring Project 2010 (in Česká novinářka, 2011, s.39 – 40) dokladá, že ženy tvoria 24% osôb v spravodajstve, hoci v roku 1995 to bolo len 17%. Podľa aktuálnych výsledkov tvoria ženy 44% tých, kto poskytuje v správach svoj názor, zatiaľ čo v roku 2005 to bolo 34%. Novinárky sú v dnešnej dobe autorkami 37% všetkých správ, zatiaľ čo v roku 1995 zodpovedali za 28% správ v médiách.

Konkrétne v Českej republike je výsledok zrovnateľný s tými na globálnej úrovni – ženy predstavujú 23% tých, ktorí sú citovaní v médiách alebo im je inak dané slovo. Medzi novinármi a redaktormi je však v porovnaní s celosvetovým priemerom zastúpenie žien výrazne vyššie – tvoria približne polovicu tých, čo vykonávajú novinársku profesiu. (Kubáľková, 2011, s. 39 – 40, in Česká novinářka).

V minisérii Reportérka je však odzrkadlený skôr svetový výsledok štúdie. Hlavná postava Hedvika pracuje v minisérii Reportérka ako jediná žena medzi mužskými kolegami. To sa odzrkadľuje aj v ich vzťahu k nej. Nielenže majú na ňu narážky, správajú sa k nej inak a zo začiatku ju podceňujú, dokonca tento celý vzťah s nadriadeným vyvrcholí až do sexuálneho obťažovania:

večera Weis s Hedvikou + odvoz domov, končí sa obťažovaním:

Weis: „*Tak čo, ideme?*“

Hedvika: „*Kam?*“

Weis: „*K tebe.*“

Hedvika odmieta, Weis chce aspoň pusu. Po puse začne byť agresívny a násilnícky, Hedvika vzdoruje. Scéna sa končí Weisovými vyhrážkami o ukončení pracovného pomeru. 1. diel: 52:05

Sexuálne obťažovanie sa vyskytuje aj v scéne, kde do vydavateľstva príde na pracovný pohovor mladá žena, ktorá má záujem stať sa redaktorkou magazínu Afrodité:

pohovor so záujemkyňou, personalista: „*Išli by ste tuto s kolegom (má na mysli Weisa, pozn. autora) na víno? (...) A so mnou?*“

po tom ako slečna odíde, personalista: „*Na redaktorku je úplne blbá, to je snád' jasné, ale to neznamená, že by som ju nemohol „vojet.“*“ 2. diel: 40:09

Nie však všetci muži sa chovajú k Hedvike len na báze sexuálneho napätia. Šéfredaktor Vlach prejavuje k Hedvike viac otcovské city a snaží sa jej pomôcť v pracovnom

živote (od druhého dielu, hneď potom, ako sa uzmieria). Tento postoj však nie vždy môžeme vnímať ako pozitívny. Naopak, niekedy berie Hedviku príliš detsky a podľa toho sa k nej aj správava.

Na druhej strane je nutné dodať, že v minisérií je nielen zobrazený vzťah muža k žene, ale aj to, ako dokáže hlavná postava, Hedvika, využiť svoju ženskosť vo svoj prospech a tým niekoľkokrát aj manipulovať s príslušníkmi opačného pohlavia:

Hedvika myslí si: *„Si pekná a inteligentná, tak sa pripomínaj. Kludne aj dvakrát.“* 1. diel: 23:56

hasič: *„Je vám jasné, že nemôžeme nič povedať? A už vôbec nie novinárom!“*
Hedvika, usmeje sa, očividne s ním flirtuje: *„A novinárkam?“* 2. diel: 06:53

Ďalšie aspekty z tohto vzniknutého rebríčku spomenieme okrajovo, pretože aj keď predpokladáme, že v pracovnom živote žurnalistu hrajú istú rolu, v minisérií Reportérka neboli explicitne vyjadrené. Medzi ne patrí určite finančné ohodnotenie a istota práce (v prieskume získali 35% a 33% ako veľmi dôležité), možnosť vystupovať verejne a vyhliadky na kariérny postup (len 12% a 11% označili ako veľmi dôležité).

7. Záver

Zobrazenie žurnalistu ako hlavnej postavy vo filme nie je vôbec ojedinelé, skôr sa dá povedať, že získava v kinematografií svoje stále miesto. Tomuto faktu určite prispieva charakter žurnalistického povolania, rôzne príbehy, kauzy a možnosti fabulácie, ktoré môžu byť pre diváka zaujímavé.

Vo svetovej kinematografií bola postava žurnalistu zobrazovaná omnoho častejšie ako v českom prostredí, no môžeme povedať, že motív žurnalistu sa v dnešnej dobe vyskytuje čoraz viac aj v českej kinematografií. Podstatné však je, či toto zobrazenie zodpovedá realite.

Po podrobnej analýze vybranej minisérie Reportérka sme dospeli k názoru, že konkrétne v tejto minisérii je zobrazenie žurnalistu vo väčšej miere realistické. Podľa nášho názoru za to môže aj fakt, že scenár k minisérii písal dlhoročný novinár s bohatými skúsenosťami z tejto oblasti.

V minisérii Reportérka bolo zobrazených niekoľko typov žurnalistov, môžeme povedať, že medzi nimi boli aj kladní hrdinovia aj záporní. Tento fakt len odráža ľudskú povahu a bolo by veľmi idealistické vykresliť žurnalistu len ako hrdinu. Na druhej strane, príbeh potrebuje nejakú zápletku alebo konflikt, a tie získame práve keď postavíme oproti sebe postavy, ktoré zdieľajú protichodné názory, postoje a hodnoty.

Vo väčšine nami určených podkategórií sa však zhodujeme výsledkami s výskumom o sebaopätí českých novinárov. Môžeme zhodnotiť, že aj v minisérii je zobrazená istá prestíž novinárskeho povolania, ale skôr v tom ohľade, čo si myslia novinári o sebe, ako v ohľade, že by im isté uznanie prejavovala verejnosť. Každopádne však môžeme pozorovať istú výsadu dozvedieť sa informácie ako prvý a následne ich rekonštruovať tak, aby mali možnosť zaujať čitateľov.

Za podstatné v minisérii považujeme, že hlavná hrdinka je práve žurnalistka a to z toho dôvodu, že (ako sme uviedli vyššie) žurnalistika je považovaná za mužskú výsadu. Zaujímavým faktom je, že táto informácia sa vzťahuje viac k svetovému ako českému prostrediu žurnalistiky, no v minisérii bola hlavná postava Hedvika vyobrazená ako jediná ženská žurnalistka v redakcii plnej mužských kolegov.

Ženy ako žurnalistky a celkovo zobrazenie českých novinárov v českom prostredí nie sú „preskúmanou oblasťou“ v českom diskurze a preto dúfame, že táto práca bude pre niekoho nápomocná, prínosná a možno aj inšpiratívna pre ďalšie pokračovanie výskumu.

8. Zoznam bibliografických odkazov

BURTON, Graeme. *Úvod do studia médií*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2001. Studium. ISBN 80-85947-67-6.

EHRlich, Matthew C. *Journalism in the movies*. Urbana, Ill.: University of Illinois Press, 2004. History of communication. ISBN-10: 0252074327.

CHARMAZ, Kathy. *Constructing grounded theory: a practical guide through qualitative analysis*. London: Sage Publications, 2006. ISBN 0-7619-7353-2.

CHARVÁT, J. *Proces redigovania (Náčrt náuky o redigovaní). I. Proces redigovania všeobecne*. Bratislava: Tatrapress, 1991.

CHARVÁT, J. *Proces redigovania (Náčrt náuky o redigovaní). II. Fázy procesu redigovania*. Bratislava: Tatrapress. 1991b.

JIRÁK, Jan, Barbara KÖPPLOVÁ a Radim WOLÁK (eds.). *Česká novinářka: k postavení a obrazu novinářek v českých médiích*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0056-7.

MCNAIR, Brian. *Journalists in film: heroes and villains*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2010. ISBN-10: 0-7486-3447-9.

MCNAIR, Brian. *Sociologie žurnalistiky*. Vyd. 1. Překlad Hana Antonínová. Praha: Portál, 2004. Sociální vědy. ISBN 80-7178-840-6.

MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. 4., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-574-5.

MONACO, James. *Jak číst film: svět filmů, médií a multimédií : umění, technologie, jazyk, dějiny, teorie*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2006. Albatros Plus. ISBN: 80-00-01410-6.

OSVALDOVÁ, Barbora a Jan HALADA. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. 2., dopl. vyd. Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-108-6.

RUB-MOHL, Stephan. *Žurnalistika: komplexní průvodce praktickou žurnalistikou*. 1. vyd. Překlad Hana Bakičová. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0158-8.

ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6382-2.

STRAUSS, Anselm L a Juliet M CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody Zakotvené teorie*. Vyd. 1. Brno: Albert, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-X.

SWAIN, Dwight W. *Creating Characters: How to Build Story People*. University of Oklahoma Press, 2012. ISBN-10: 0806139188.

VOJTEK, Juraj a Jan BARTÁK. *Metodiky novinárskej práce: úvod do teórie a praxe redigovania*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1985.

VOLEK, Jaromír a Jan JIRÁK. *Vybrané atributy profesního sebepojetí českých novinářů*. *Mediální studia*, Praha: Syndikát novinářů ČR, 2006, I., 1., s. 26-45. ISSN 1801-9978.

ZOONEN, Liesbet van. *Feminist media studies*. Thousand Oaks, CA: Sage, 1994. Media, culture, and society series. ISBN 0803985541.